

**R. P. Antonii De Escobar Et Mendoza, Vallisoletani,
Societatis Iesv Theologi, Vniversæ Theologiæ Moralis,
Receptiores Absqve Lite Sententiæ nec-non
Problematicæ Disquisitiones ... Tomus ...**

Lugduni, 1652-1663

Sectio I. De Matrimonij essentia receptiores sine lite sententiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-80577](#)

LIBER XXV.

MATRIMONII ESSENTIA:

DRÆMISSO Sponsalium, iure iam Matrimonij Essentiam expono, indissolubilitatem exprimo, consensum necessarium innuo, Clandestinum Coactum, & Conditionatum enuncio. Præterea de Ministro, & aliis solemnitatibus differo. De debito coniugali, de Diuortioque tractatum expono.

SECTIO PRIMA.

De Matrimonij Essentia receptiores sine lite Sententiae.

CAPUT I.

Essentiam Matrimonij, præceptum, divisionem, aliasque describo proprietates.

MATRIMONII nomen deriuatur à matre. Quia mulier nubis, ut mater efficiatur. Appellatur alio nomine Nuptia, Connubium. Nuptiæ vero & Connubium ab obnubendo, seu velando nuncupantur. Quia quasi nubes obregitur virgo velamine quadam, dum benedicuntur. Appellatur etiam Connigium ab effectu. Quia duos, ut una caro efficiantur, coniungit, & sub eodem iugo perpetuo colligat. Vsq. de Matrimon. d. 10. cap. 1. Filliuc. tractat. 10. cap. 1. Pontius de Matrim. lib. 1. cap. 1. num. 3.

Matrimonium tripliciter considerari potest. Primo, ut officium naturæ ad liberos procreandos, & definiri potest: Maritalis coniunctio viri, & femme inter legitimas personas, individuum vite coniugalium retinens. Secundo, considerari potest, ut remedium concupiscentiae, ad servandum in voluptatibus modum. Tertio, ut noxae legis Sacramentum ad onera Matrimonij diuina gratia sublevanda, & definitur: Sacrum signum gratiam conferens, qua & reprimere concupiscentiam, & fideliter cohabitare ad problemam educandam Coniuges valeant. Sanch. l. 2. d. 1. n. 1. Bonac. de matrim. q. 2. pum. 1. n. 1. Ponti. cap. 2. num. 10.

Cum in Matrimonio plura inueniantur, nempe mutuus consensus, externus contractus, munus corporum traditio, quodnam vinclum. & Mend. Theol. Moral. Tom. III. P. II.

culum ortum ex contractu, obligatio ad reddendum debitum, ius, quod est in ytrōque ad alterum, usus, & consummatio Matrimonij quidditas tamen, & essentia eius consistit in vinculo illo, quo formaliter sunt coniuges viuti, quod oritur ex mutua traditione; vnde nec consummatio Matrimonij, nec consensus interius, nec externus contractus sunt id, in quo Matrimonij consistit essentia: nec mutua corporum traditio. Quia illa transit, Matrimonio permanente. Nec mutua obligatio, & subiectio, ad reddendum debitum. Quia hæc cessat, vel alterius adulterio, vel ingressu Religionis communis ex consensu, manente tamen Matrimonij consummati vinculo. D. Thom. in 4. dist. 27. question. 1. articul. 2. Victor. de Matrimon. num. 246. Henr. lib. 11. capite 8. numero 2. Hurtad. de matrimon. d. 3. diffic. 1.

Olim Matrimonium cum pusillus hominum grec, erat in præcepto. Quia homo tenetur speciem generatione conseruare, sicut sumum indumentum tueri tenetur per cibis sumptionem: & ideo tunc singulos obligabat. Nunc vero, multiplicatis adeo hominibus hoc præceptum obligat solum communitatum Rectores, ut necessitate occurrente compellant subditos ad coniugia invenunda Valent. tom. 4. d. 10. question. 1. panel. 4. Vinald. part. 1. de matrim. num. 9. Henr. lib. 11. cap. 1. num. 5.

Verum hoc præceptum naturale sit, ideo obligat necessitate virgine etiam Religiosos, Obligat præ Moniales, & alios castitatis voto illigatos. Quia septum, ne votum, quod viri habet à proprio voluntate testificatus, non potest præcepto naturali de conseruanda specie præjudicare. Imò extrā calum necessitatis conseruandæ speciei, teneretur quis Matrimonium inire sub mortali, quando sequeuntur seditiones, & bella in Republica, nisi Principis filius vxorem duceret: & tunc teneatur hic ad coniugium ratione præcepti scandali vitandi, & impediendi Republicæ incommode.

D. 2. d. 4.

COBAR

de Matr.

III. IV.

V. VI.

VII. VIII.

IX. X.

De præceptis
Matrimonij
naturali.

40 Theologie Moralis Lib. XXV.

da. Sanch. lib. 2. d. 3. num. 4. Bonac. qu. 2. p. 3.
num. 4. Henr. l. 11. cap. 2. Diana part. 3. de Sa-
cram. resol. 2. 89.

6 Ante Adamum lapsum institutum est Matrimonium ad natura officium: eo autem fecuto, Maratio in concupiscentiae remedium: in nova lege ele-
gium fuerit utrum est a Christo, ut esset Sacramentum. Por-
institutum, id in lege naturae institutum fuit, & praecepit
& quando a Deo illis verbis Gen. 1. Crescite, & multipli-
camini. In novo autem Testamento elevatum
fuit in Sacramentum, quando Christus dixit:
Quos Deus coniunxit, homo non separabit. Mat. 19.
Reginald. l. 31. num. 9. Henr. l. 11. cap. 2.

7 Status coniugalis inferior celibatus est. Defi-
nitus coniugalis co-stri temporis, qui vel equum Matrimonio Virgin-
libatu infinitatem, vel etiam praferunt. Pater ex 1. ad Cor.
rior.

7. 3. 8. Qui matrimonio iungit Virginem suam, be-
ne facit. & qui non iungit, melius facit. Ratio est,
quia celibatus coniulatur a Christo. Mat. 19.

1. Qui postea capere capiat: & est Deo gratior,

habetque plurima spiritualia commoda, qui-

bus coniugalis caret status.

8 Matrimonium diuiditur in Legitimum, Ratum,
Matrimonio & Coniugatum. Legitimum dicitur, quod legitimi-
num Legi: mo consuebit contrahitur, quale est apud infide-
timam.

les: potest que dici, Contractus quidam, quem infideles
celebrando non posse, cu sit in officium,
seu propagatione, & conservationem humanae
naturae, ac in concupiscentiae remedium. Non tam
est sacramentum: quia infideles caret Baptismo,
qui est ianua omnium Sacramentorum. Sanch.
l. 2. d. 1. n. 9. Sotus in 4. dif. 26. q. 2. a. 3. Hoc autem
Matrimonio inter infideles contractum non po-
test fieri verum Sacramentum, etiam postea baptis-
mum recipiat. Quia Matrimonium Sacramentum
est eiusdem per contractum inter baptizatos ini-
tus, qui hic nullatenus ponit potest. Ponti. Vafq.
Coninch apud Dianam p. 3. de Sacram. resol. 2. 5. 3.

9 Matrimonium Ratum dicitur, quod est Sacra-
mentum nondum tamquam copula carnali consu-
nitum. Ratum, quale fuit aliquorum Diuorum qui post
initum coniugium ad casitatis exemplum oper-
am non dedeant licet voluptati. Porro inter fe-
des non potest esse Matrimonium, quod Sa-
cramentum non sit. Quia ex Christi institutione
inseparabilis est ratio Sacramenti a contra-
etu Matrimonij. Receptio autem sententia
oppositum edocet, de quo sest. 2. Certe Matrimoni-
um ratum aliud est Verum aliud Presum-
ptum. Verum est, ubi nihil esse essentiale abest.
Presumptum, quod verum esse ab Ecclesia pre-
sumitur, siue tale sit, siue non. Quia cum Ecclesie
ex signis externis iudicet, illud habet pro
vero Matrimonio, quod legitimis argumentis
tale probatur: & contra presumptionem eiusmodi
(inquit Pontifex Cap. Iu. qu. da spon. al.) non est
probatio admittenda. Item aliud est Clandestinum, aliud Publicum. Clandestinum est, quod
quod tam oculatae contrahitur, ut exinde legitimam
probatio non appareat. Publicum est, quod in Ec-
clesia manifeste est celebratum. Post Tridentinum
omnia Matrimonia, quae praesentiam Paro-
chii, ac testium non habent clandestina censem-
tur, adeoque nulla, ubi Concilium est receptum,
etiam factum per alios multos probari posset.

10 Matrimonium denique consummatum est,
Matrimonio quando est iam copula carnali perfectum. Le-
gium Cong. Sanchez d. 1. num. 9. Sotus in 4. dif. 26. q. 2.
summatum. *ext. vlt.*

Circa materiam, & formam Sacramenti Ma-
trimonij, tot sunt sententiae, quot capita. Canus Materia,
1. 3. de locis topicis, e. 5. docuit, materiam Matri-
monij esse consensum coniugum per verba ex Matrimo-
nium, vel signa: formam vero Sacerdotis ny-
verba. Nararunt c. 22. n. 20. putauit, materiam
esse consensum motuum, formam autem verba,
quibus consensus exprimitur. Maior in 4. dif.
26. q. 1. iudicavit, materiam esse verba, formam
vero mutuum consensum. Valq. d. 3. c. 5. Opina-
tus est, ipsos contrahentes esse materiam formam
autem verba Henr. l. 11. c. 2. n. 5. & 6. existimauit,
materiam esse verba, quae a priori contra-
hente proferuntur: formam vero illa, que a po-
steriori Receptio tamen sententia edocet, ver-
ba, seu signa, quibus consensus exprimitur
esse sibi invenientem materiam, & formam. Vnde
traditio corporum iporum contrahentium est
huius Sacramenti materia, forma vero est acce-
ptatio eorum expresa per verba, vel signa.
Quia traditio illa corporum imperfecta est,
inepta, & inexacta, donec acceptetur: & acce-
dente acceptatione perficitur, & determinatur
Matrimonium: ergo utrumque verba sunt mate-
ria, quatenus important traditionem; & sunt
forma, quatenus acceptationem important, &
sic se invenient determinant, Sanch. l. 2. d. 5. n. 6.
Suar. tom. 3. d. 2. sest. 1. Coninch d. 24. numer. 3. 1.
Rodrig. cap. 2. 1. Filliuc. tract. 10. cap. 1. m. 7. & 8.
Diana part. 3. de Sacram. resol. 2. 5. 1.

Minister huius Sacramenti nunquam fuit
Sacerdos, nec ante, nec post Tridentinum: sed ipsi
contrahentes sunt Ministri contrafecti & sacra-
mentum. Quia Matrimonium Clandestinum, non
quod sine Sacerdote celebrabatur ante Tride-
tinum, erat verum Sacramentum. Post Conci-
dos, sed ipsi
lium autem verba Parochi, vel alterius Sacer-
dotis non sunt de essentia Matrimonij, sed in
prosilio omisso, Matrimonium constat. Suar.
d. 16. sest. 1. Reginald. l. 31. num. 5. Coninch d.
24. num. 3. Sanch. lib. 2. d. 6.

Potest tamen dici Sacerdos Minister acci-
dentialis, quamvis essentialis non sit. Quia ex
officio iungit, & benedicit contrahentes; & per
hoc assistendo Matrimonio, & sponsos bene
accidenti-
dicendo in peccato mortali, mortaliter non de-
ritur, huic
linquit. Quia ipse non ministrat, nec conficiat
Sacramentum: sed quasi unus ex testibus, pra-
ter Minister
stantior quidem reputatur. Coniuges vero con-
trahentes in mortali, licet grauiter peccent,
quatenus Sacramentum recipiunt, quia obi-
citem apponunt ad gratiam: non tamen delin-
quent, quatenus administrant. Quia ipsi non sunt
Ministri ad id munus consecrati; sed solum illis
quodam est necessitate concessum. Suar. d. 16.
fest. 4. Henr. lib. 1. cap. 2. Mercer. in supplem. 3.
part. qu. 4. 2. dub. 3.

Potest Matrimonium inter absentes pro
curatorem celebrari. Quatuor tamen conditio. Potest Me-
nus requiruntur, ut procurator absentes nomi-
nem validum ineat Matrimonium. Prima, ut ha-
beat speciale mandatum ad Matrimonium, tunc per pro-
nec sufficit generale ad omnia negotia. Se-
cunda, ut sit mandatum ad contrahendum cum celebrari.
certa persona, nec sufficit generale ad contra-
hendum cum quacumque. Tertia, ut pro-
curator per se ipsum exequatur, nec enim subli-
tuere potest, nisi expresse hoc in mandato con-
trahatur. Quarta, ut tempore quo procurator
contrahit, non sit revocata potest; si enim sit
revocata,

Sect. I. De Matri. Essentia. Recep. Sent. 41

reuocata, quanvis reuocatio lateat procurato-
rem, & alterum coniugem, est Matrimonium
irritum, licet iuramentum de potestate procu-
ratoris non reuocanda fuerit praemissum. Cap.
fin. de procurat. in 6. Molina de contract. d. 51.
Filliac. tr. 10 c. 1. q. 10. Sanch. l. 2. d. 11. & 12.
Henriq. l. 11. c. 2. n. 2. Coninch. d. 24. n. 67. Pre-
terea, post Tridentinum, requiritur, ut procura-
tor celebet Matrimonium coram Parocho, &
taliibus alioquin inualide celebrat. Sicut item
inalidum est Matrimonium contractum per
literas, quando illud Parocho, ac testibus non
innoscit. Quandò vero illis innoscit per
literas tradito, & acceptatio vtriusque con-
trahentis, est validum. Sanch. d. 12. n. 3. Gutier.
de Matr. o. 45. Henriq. l. 11. c. 2. n. 6. An autem
Matrimonium contractum per procuratorem,
eius literas sit Sacramentum, section. 2. expo-
nam.

*Etas iure requisita ad Matrimonium validè
inundum, est: pobertas, nempe annus duode-
cimus in feminis, in viro autem decimus quar-
tu. Hec vero etas in viro debet esse com-
plete, quanvis lati sit ultima dies anni duo-
decimi in feminis, & decimi quarti in viro.
Iudeo autem haec etas a Canonibus definitur,
quod tunc ad copulam habiles praesumantur,
& ad coniugalem consensum. Cap. Contineba-
tur. Cap. Attestationes. D. Thom. in Suppl.
q. 38. a. 5. Sylvi. ibi. Diana p. 3. tr. 4. resol. 277. &
parts. tr. 5. resol. 16.*

*Ponit autem assignatam pubertatis etatem in
dubio, nec mas, nec femina praesumuntur apti
generationi. Unde autem ea etatem afferenti
hanc aptitudinem incumbit onus probandi.
Quia praesumptionem contra se habet. Nauar.
6. 12. n. 29. Cour. 4. Decretal. p. 2. c. 5. num. 3. Fa-
teor, aliquando malitiam posse etatem supple-
re ad Matrimonium validitatem autem etatem iu-
te precipitam initio, si tunc adsit potentia ge-
nerandi, & sufficiens ad se obligandum discre-
tio. Expresso definitur Cap. De illis. Cap. Pub-
eres. Cap. fin. de depon. impub.*

*Quatenus, quanto tempore ante assignatam
etatem malitia suppleat? Exstimo Iudicis ar-
bitrio relinquendum. Quia nihil videtur iure
annuntiatur. Præcipuum. Sanch. d. 104. Scio tamen à Gal-
la. parte Hurado de matri. d. 22. d. ffe. 12. vnius in-
tegris anni spatium assignari. Quia exptimi id,
inquit in Cap. Continebatur, de depon. impub. ac
proinde puer habens undecim completos an-
nos, & puer tredecim annumerans, sunt proximi
mi pubertati, ut malitia etatem suppleente,
possit valere Matrimonium inire.*

*Demum contrahere Matrimonium ante etate-
tem legitimam, est peccatum mortale. Quia
textus Cap. 2. de depon. impub. continet pre-
ceptum obligans ad lethale. Dicit enim Pon-
tificis: *Districtius inhibemus*, quibus in verbis
prohibito est continens præceptum. Interue-
niente autem iusta causa, ex licentia Episcopi,
mortale non esset, ante etatem legitimam con-
iugium contrahere, ut prefato in Cap. habetur.
Sanch. d. 11. n. 5. Gutier. de matr. c. 2. n. 16.
Bonac. de matri. q. 1. pun. 4. n. 6. Filliac. tr. 10. p. 1.
n. 219. Ponti. l. 7. c. 65. n. 3. Henriq. l. 11. cap. 13.
num. 13.*

Esco. & Mend. Theol. Moral. Tom. III. P. II.

C A P V T I I .

De Matrimonij indissolubilitate.

Matrimonium ratum significat unionem
dissolubilem Christi cum anima in gratia
existendi: consummatum vero indissolubilem
eandem Christi cum anima representat. Quia so-
lum per Matrimonium consummatum sunt
coniuges una caro: quare solum coniugii con-
sumatum eam significat coniunctionem, per
quam Christus factus est una caro cum Ecclesia
per incarnationis mysterium. Unde secundum
omnem sententiam Matrimonium consumma-
tum sicut iure diuino indissolubile est. Mat. 19.
Qros Deus coniunxit, homo non separet. Quod
etiam habet locum in Matrimonio infidelium
consummatu. Quia lex Christi omnes obligat,
licet ex eius dispensatione explicata per Paulum
1. Cor. 7. dissoluatur, si alter tantum convertatur
ad fidem. Cap. 2. de connub. coning. Filliac. tr. 10. c.
2. Sanch. l. 2. d. 13. num. 1. Bonac. q. 2. pun. 11. n. 1.

*Quanvis Matrimonium ratum per se, & ex
sua natura dicatur perpetuum vinculum, & in
dissolubile ex priuilegio diuino dirimitur Ma-
trimonij rati vinculum per trium votorum so-
lemnium in approbata Religione professio-
fem. Unde coniugatus, qui ante consummatum
Matrimonium huiusmodi professionem gerit, probata.
remaneat liber a coniugij obligatione; & licitu
est vxori in seculo manenti cum alio Mattri-
monium inire. Trident. eff. 4. can. 6. L. eff. 1. z.
de Iesu. c. 41. Sanch. lib. 2. d. 18. Sylvi. in Suppl.
3. p. qu. 6. art. 2.*

*Non autem dirimitur Matrimonium ratum
per vota simplicia, qua emituntur a quibuscum
Tertiarii Diuorum Dominici, Francisci, & Au-
gustini, qui collegialiter non viuunt, sed in pro-
priis dominibus degunt. Per vota autem Tertia-
riorum viri que sexus, qui collegialiter viuunt
sub Prelati regime ex vi sua Regula appro-
gianus*

*Quando Ma-
trimonium
ratum diri-
mitur, vel non
dirimitur per
vota Prelati
sub Prelati regime ex vi sua Regula appro-
gianus, sub qua vota illa emituntur, dissoluitur
Matrimonium non consummarum. Quia eo-
rum vota absoluta, & absque restrictione sunt
professio solemnis, ut respondit Paulus III. co-
fultus a Patribus Dominicanis. Idem assertit Po-
tius 1. 9. c. 8. de votis de gentium propriis in do-
mibus sub arbitrio regimine Prelati. Quia
eo ipso vota eorum sunt professio solemnis. Per
vota Equitum S. Ioannis dissoluitur Matrimo-
nium ratum. Quia eorum professio est sole-
nis, & in ea absolute castitatis voto illigantur
absque restrictione. Secus dixerim de votis, &
professione Equitum D. Iacobii, Calatravae, & Al-
catae, quanvis sint religiosi. Quia Matrimo-
nium ante factum est compatibile cum eorum votis,
voult namque solummodo castitatem coniugalem.
Preterea per vota Clericorum, & Monialium Ordi-
nis Militaris in clauso viuentium, dissoluitur
Matrimonium non consummatum. Quia sunt sole-
nie, & absoluta. Sanch. l. 1. d. 18. Azor. 10. t. 1. s. 3.
c. 6. q. 4. Ponti. l. 9. c. 8. Non deniq; dirimitur per
vota Scolariorum, & Coadiutorum etiam formatae
nostræ Societatis Iesu. Quia sunt simplicia, licet
publicè emituntur. Nec per consecrationem alte-
rius coniugis in Episcopum, aut per suscepionem Or-
dinum Sacrorum. Quia ius de sola solenitate professione*

D 3. statuit.

42 Theologiae Moralis. Lib. XXV.

statuit. Sanch. d. 18. num. 7. Valent. tom. 4. d. 10.
qu. 3. p. 11. 2.

²²
*Vt Matrimoniū diuīstūr
indissolubile, debet esse
consummatum.*

Igitur ut Matrimonium dicatur indissoluble, debet est consummatum: & tale censetur quacumque arte semen recipiat intra vas naturale, siue penetratio vasis fiat, siue non. Et hoc verum, quamvis aemnōis ministerio semer viri in vase debito recipiatur. Quia ea copula sufficiens est generationi, per eamque sponsi una caro efficiantur. Non vero consummatur per copulam precedentem. Quia matrimonialis non est, sed fornicaria.

²³
*Bimēstre
conceditur à
iure spousis
ad deliberan-
dum circa
Religionē in-
gressum.*

Porrō bimestre à iure praescriptum antē consummationem Matrimonij est sponsis, non ad profidendum in Religionē, quam possunt inire, sed ad deliberandum de Religionis ingressuād profitendum enim datur integer annus, qui quidem à Iudice coarctari nequit, siue caula virginis. Quia Tridentinū generiter, & per verba negativa statuens, nē antē annum fiat professio, est generaliter, & in omni calu intelligendum. Illud autem bimestre concessum sponsis ad deliberandum de Religionis ingressu non est ita praeclsum, quia Iudex possit, causa cognita, illud restringere, aut protorogare. Quia licet quando datur terminus à legē absque Iudicis ministerio, nequeat Iudex restringere, vel protorogare, cum non sit supra legem: ecce tamen est, vbi datur ministerio Iudicis: vt contingit in Capit. ex publico, vbi non signatur bimestre, sed mandatur Iudici, vt designet: licet Iudex ab eo bimestri facile difcere non debeat, cum iuriū sit terminus. Navar. cap. 16. num. 24. Armil. verb. Diuini. 5. 5. Sors. in 4. dif. 27. qu. 3. art. 4. Henrīq. lib. 12. c. 5. n. 8. Rodriq. c. 238. n. 2. Sanch. l. 2. d. 24. num. 12.

²⁴
*Transacto bimestri, potest quilibet coniux
Religionem engredi, si Matrimonium nondum
bimestri, po-
sit consummatum, quamvis plures anni elapsi
sint ab inito Matrimonio, quamvis alter nolit,
coniux Reli-
gionem inire
si Matrimo-
niū non est coniugis, & anteā interuenierit iniusta debiti negatio-
nem. Quia, in præfato Cap. Ex publico, de coniugi
coniunctum.*

Transacto bimestri, potest quilibet coniux Religionem antē consummatum Matrimonium: & duo menses tantum assignantur, vt intrā eos nequeant coniuges cogi ad consummandum: & vt eis transactis, possint cogi, vel ad Religionem incedam, vel ad consummandum.

CAPVT III.

De Causa efficiente Matrimonij, que est consensus mutuus.

²⁵
*Ad Matrimo-
niū offen-
suum pertinet
mutuum con-
sentientiam.*

Necessarius est ad Matrimonium mutuus consensus. Quia in Matrimonio est mutua corporum traditio: sed quod est unius, non tam pertinet, traditur alteri, absque proprio consensu. Imō mutuum consensus contrahentis, proprie consensu.

Juxta receptionem sententiam per nullam potentiam potest Matrimonium constare absque proprio consensu. Quia consensus est de essentia Matrimonij; res autem per nullam potentiam potest absque sua essentia contrahere. Quod si vinculum hoc de potentia Dei absoluta contrahere nequit absque contrahentium consen-

su: multo minus humanae potestati hoc erit cō-
cessum. Poterit quidem Princeps, quando bo-
no communi expedierit, aliquem compellere,
vt alicui nubati ipso tamen iniquo, Matrimo-
nium contrahere nequit. Sanch. l. 2. d. 26. Filluci.
Frat. 10. cap. 3. qu. 1. Viator. de Matrim. num. 75.
Henrīq. lib. 1. cap. 1. num. 3.

Cum carnalis copula non sit de Matrimo-
nij essentia, sed eius effectus, & operatio: per. Consensu
factio autem essentialis consistit in mutua cor. Matrimo-
porum traditione ad copulam: hinc consensus nūm con-
Matrimonium constituens, non est explicite in situens non
carnalem copulam: sed in ius ac potestatem ad eis explici-
eā: implicitè autem, & virtute ad copulam rē. tē in car-
dit. D. Tho. in 4. dif. 18. q. 1. a. 1. Suar. 1. p. q. 29. a. 2. nālē co-
sept. 1. Vivaldi. de Matrim. n. 50. Henrīq. libr. 11. pulam, sed
cap. 1. num. 1. implicite.

Propterē Doctores tria bona constituere,
que necessariō debent à contrahentibus in-
Tria Ma-
tēndi, vt Matrimonium sine placulo inextur.
Primum est bonum Sacramenti, quod inueni-
trinonyb.
tur in Matrimonio, quo cōviges se diligunt, si. Seniur.
cut Christus dilexit Ecclesiam, gratiamque re-
cipiant, quia facilis vinculum perpetuum pol-
sunt tollere. Secundūm est, bonum prolis, que
geratur, & educatur ad diuinum obsequium: &
licet non semper ea sequatur, salutari rāmen
semper in ipso fine intrinsecos, ad quem Ma-
trimonium dirigitur. Tertium bonum est fidei,
sua fidelitatis, quo coniuges sibi mutuo obli-
gantr ad reddendum debitum, cuique alij corpus negandū. Filluci. tr. 10. c. 3. q. 3. Bo-
nac. hic. qu. 1. p. 11. 10. num. 4. Sanch. libr. 2. d. 29.
num. 4. Tolet. lib. 7. cap. 2.

Profecto contrahens. Matrimonium debet
saltum implicitē intendere bonum Sacra-
menti, quod præstat, quando non habet contra-
rium intentionem. Quare si haberet animum
etiam corde retentum ad alterum bono, Sacra-
menti, intendens non contrahere Matrimo-
nium nisi ad tempus: non est verum Matri-
monium. Non est tamen opos, vt implicitē in-
tendat alia duo Matrimonij bona: id quan-
vis haberet intentionem aduersam aliis duobus
Matrimonij proximè assignatis bonis cor-
de solo retentam, nec in pacūm deductam;
Matrimonium valeret. Ratio prioris est, quia
de ratione Matrimonij est vinculum esse per-
petuum: intendens autem Matrimonium inire
dissolubile ad tempus: verē non intedit Ma-
trimonium. Posterioris vero, quia ea intentio
nihil attingens ad contractus substantiam au-
fert, nam postro, quod velit quis contrahere,
obligatur ex vi contractus ad non agendum
aliquid contrā prædicta bona, non obstante
sua intentione. D. Tho. in 4. dif. 31. q. 1. art. 3. Fil-
liuc. tr. 10. c. 3. q. 7. 4. Tabie. v. Matrimonium. 2. q.
3. Sanch. l. 2. d. 19. n. 2. D. Antoni. 3. p. 11. 1. 6. 19.

Cum Matrimonium ad copulam ordinatur,
& non principaliter ad sobolem, vel ad concu-
piscentia remedium, sed ad alios fines indif-
ferentes, Matrimonio tamen extraneos, vt pul-
chritudinem, diuitias, &c. est peccatum veniale:
Quia Matrimonium primario institutum fuit à
Deo in natura officium ad sobolis propagati-
onem; secundario autem in concupiscentiae
remedium. Rodriq. tom. 1. c. 240. n. 2. Henrīq. l. 1.
c. 4. n. 2. Caier. tract. 12. de matri. qu. 3. Valdui.
part. 1. de matri. numer. 68. Si tamen fines in-
differentes Matrimonio extranei, sunt solūm
causa

Sect. I. De Matrim. Essentia Recep. Sent. 43

causa secundaria, & applicationis ad contrahendum, nulla erit culpa. Quia nulla est debiti finis inordinatio. Nauar. c. 2. n. 79. Angel. v. Matrimonium 2. m. 25. & 26. Concr. 4. c. Decreto p. 2. c. 1. n. 7.

³⁰ Quando vero Matrimonium non contrahitur ratione copule coniugalis, tunc licet contrahitur, scilicet, quamvis non intendatur soboles, nec concupiscentia remedium, ut coniugit Matrimonio Deipare. Sanch. l. 2. d. 19. m. 20. At si contrahentes ex propria conditione excludant Matrimonij fines, lethaliter peccant. Quia Sacilegium est gravis iniuria Sacramentis illarum, expresse exclude finem, ad quem sunt instituta. Henr. l. 11. cap. 4. num. 2. Tabe. v. Matrimonium 2. quod. 4. num. 2.

³¹ Ad Matrimonium celebrandum non sufficit si verbis, aut signis exprimatur. Quia de ratione Sacramenti est, esse signum externum sensibile. Non est tamen necesse, ut consensus exprimatur per verba determinata; sed sufficit si natus & signum sufficiens illum manifestent. Quia nullum est praeceptum obligans sub mortali, ad contrahendum verbis Matrimonium. Fatoe tamen, aliquid piaculum esse, non exprimere verbis consensum, quando causa caula non libet contrahendi sine verbis. Quia non recendendum a communis uero, & regula certa, & ordinaria absque causa iusta Sanchez lib. 1. d. 30. & 31. Concr. d. 24. m. 6. Filliuc. m. 1. o. 3. q. 4. Gutier. c. 6. n. 23. Rodriguez. c. 216. n. 5.

³² Necessarium non est, consensus utriusque coniugis simul tempore praestari. Sed si est temporis more intercedente modo consensus prioris coniugis non sit reuocatus. Quia in omnibus contractu fatus est consensus diversi tempore adhiberi. Exigitur autem moralis similitas: ita ut non magnum interuallum inter viuis & alterius consensum apponatur. Quia in aliis etiam contractibus per longi temporis lapsum haec voluntas non manet virtute, sed reuocatur. Sanch. lib. 2. d. 32. num. 3. Henr. l. 11. cap. 3. num. 6. Rodriguez. tom. 1. cap. 216. num. 8. Nauar. c. 1. num. 80. Filliuc. tr. 10. c. 3. q. 6. Vega lib. 2. sum. casu 7.

³³ Quod autem interuallum, inter utriusque coniugis consensum ostet huius contractus ratione valori, non conuenient Doctores. Sotus in 4. diff. 27. qnef. 1. art. 3. putat, distamtiam septuaginta annorum obstat. Henrquez l. 11. c. 3. biennij distamtiam, tam Barthol. Ledesma hic dub. 17. existimat, viuis anni interstitium obstat. Ego vero cu Sanchez l. 1. d. 31. n. 3. opinor, taxationem distamtiae obstante remittandam esse prudentis arbitrio, perspectis peculiaribus circumstantiis. Qui aliquando longum tempus censendum est a qualibet fuisse prescriptum, ut quando quis per pistolam consentit in procul absentem; & aliquando breve, aut breuissimum, ut quando quis consentit in presentem, a qua citio, vel statim cōfensum expectat. Quoties vero quis consentit & non expressè in perpetuum, nec tempus aliquod determinatum suo consensui prescribit: censetur implicitè tempus aliquod limitatum suo consensui prescribere. Quia nullus est, qui velit per consensum alterius expectare, & quo ad hoc tempus nullus manere. Hurtad. de matr. d. 3. diff. 2.

8 Diana part. 3. tract. 4. resol. 292.

Quando consensus alterius coniugis fuit minus legitimus, eo quod fuerit fictus, vel metu extortus: fatus est, ut ille, qui minus legitime consentit, denovo consentiat, dum alter non consensum non reuocauerit. Quia cum consensio alterius validus de se fuerit, iam ex parte huic consensu nihil desideratur, solus autem debet consensus illius, qui ficte aut metu exterrite consenti. Nauar. c. 2. m. 80. Henr. l. 11. c. 3. num. 6. Filliuc. tr. 10. m. 84. Diana p. 3. tr. 4. resol. 191.

Profecto in hoc casu necessarium non est, eum, qui iterum est consensurus, conscientium fieri nullitatis Matrimonij; sed sufficit, ut qui est consensus inducat ignorari, ut maioris amoris iterum ab causa renouent consensum, id est dicendo multo. Ego te in coniungem accipio; aut in signum consensus se amplexando. Quia huic consensui nil videtur deficere, ut sufficiens sit, cum sit consensus personæ habilis, quo consentit in traditionem corporis. Imo consentire putarim esse, habere copulam affectu maritali, quamvis alter nullitatem ignoret. Quia copula huiusmodi videtur esse sufficiens signum coniugalis consensus. Et. 2. quæstio recurret. Caet. tom. 1. Opusc. tract. 1. 2. quæstion. 2. Sotus in 4. diff. 2. 8. qnef. 1. art. 2. Sanchez lib. 2. d. 32. num. 10.

³⁴ Quando Matrimonium fuit invalidum defecitu consensu contrahentis utriusque, vel ab metu utriusque incaustum: tunc ad validum defecita consensus utriusque ab utriusque præstetur, sed requiritur, ut aliquo externo manifestetur signo. Quia Matrimonium invalidum defecitu consensus utriusque contrahentis, de novo ita est celebrandum, ac si antea celebratum non fuisset. Non est tamen necessarium, ut de novo coram Parocho & testibus contraheatur. Et quia Parochus testes præsentes iam externo contractui fuere. Et quia in Tridentino fes. 24. c. 1. de refor. vbi irritantur. Matrimonia facta absque præsentia Parochi & testium aliorum, clandestina solummodo irritantur, que antiquo iure prohibita erant, & ex quibus oriri poterant incommoda, & gravia peccata, maxime eorum, qui clam cum una contrahebant, eaque relicta, aliud publicum matrimonium inibant, cuimodo non poterat Ecclesia mederi, cum ipsi de priori coniugio minimè constaret. At hæc ratio non extenditur ad hunc casum, cum prius Matrimonium invalidum, in foro Ecclesiæ validum ac publicum, fuerit: (eius enim nullitas, & impedimentum occulta sunt) & subinde si aliud coniugium vellent inire, impeditarent ab Ecclesia credenti Matrimonium illud publicum validum fuisse: Ergo Tridentini decreta hunc casum, minime vnuquam comprehendit. Henr. lib. 11. cap. 3. num. 6. Bonac. de mar. quæstion. 2. pun. 9. num. 3. Nauar. cap. 22. num. 80. Concr. d. 24. dub. 10. Hurtad. d. 3. diff. 11.

³⁵ Certum tamen est, ad revalidandum Matrimonium publice & plene probabile nullum, ^{ad validum} quamvis coram Parocho & aliis testibus celebratum, necessarium esse illud iterum coram Parocho & testibus aliis celebrari. Quia prior gerendus cōtractus fuit publice nullus, & posterior, vt posse factus absque præsentia dictorum, non

D 4 possit

44 Theologiae Moralis Lib. XXV.

posset ab Ecclesia validus judicari ex defectu probatoris requisita a Tridentino, facienda testimonio Parochi & testium aliorum. Omnes communiter.

³⁸ *Validum est Matrimonium, si subest aliquis errori facti, vel juris, & eterque consentiat, quantum in ipsis est, si vero contra dicto aliquo Matrimonio, quod validum ex errore existimet, denuo in illud consentiat, non ideo error facti, conualidatur; sed tantum ratificatur contractus, qui nullus est. Aragon. 2. 2. quas. 33. a. 6. c. & eterque consentiat, quantum in ipsis est.*

3. Nauar. cap. 22. num. 47. Cum vero impetrata dispensatione, vel cessante impedimento, de novo consentiendum est in Matrimonium ante scienter nullum, utriusque consensus requiritur ut externè renouetur. Quando vero ratificandum est Matrimonium inusitatum ob occultum impedimentum, coniux inscius de priori nullitate, certior fieri debet, celsata nullitatis causa, & renouandus consensus. At si scandalum timeretur, vel recessum Matrimonij cum infamia, satis esset cautè insciij consensum de novo exquirere, dissimilata nullitate. Coram Parochio autem tunc renouandus est consensus, quando ante coram ipso Matrimonium contractum esset, vel impedimentum ab aliquo ex assistentibus cognitum fuerit; quamvis in hoc casu dispensationis beneficio posset etiam secreto inter contrahentes tantum renouari. Sanchez 1. 2. d. 33. & 34. Henr. lib. 11. cap. 1. 1. num. 5. Filiuc. tract. 10. cap. 3. quas. 7. Aragon. 2. 2. quas. 33. art. 6. capit. 3. Nauar. cap. 22. numer. 47. Coninch d. 24. dub. 10. num. 90.

³⁹ *Non sufficit taciturnitas ad exprimendum regulariter matrimonialem consensum. Quia taciturnitas non habetur pro expressione consensus. Ius sponen aliquando accipit taciturnitatem pro consensu expressione, ut accidit, quando quis promittit feminam quae taceret coram patre, vel matre, vel alio curam ipsius gerente: & pater vel mater, vel curam illius gerens pro ea reprobuit; unde enim validè Matrimonium contrahitur, si scemina interius consentiat de presenti. Quando tamen puella taceret, & nullus pro ea respondeat, quamvis ipsa interius consentiat, non est validum: neque quando aliquis promittit de presenti pueram tacenti, & extraneus pro ipsa respondet, & reprobuit. Quia quae pars, vel tutor agit, censetur agere in gratiam, & fauorem pueræ, cuius curam gerit: & tunc valet regula Iuris, Qui taceat consentire videtur: Quando autem extraneus pro tacente respondet, pueræ non tenetur loqui, nec promissio alterius est illi simpliciter grata: unde taciturnitas pro expressione Consensus non accipitur. Couar. p. 2. cap. 4. num. 4. Nauar. cap. 22. num. 5. 8. Sanchez lib. 2. d. 23. Coninch d. 21. dub. 3. Gutier. cap. 13. n. 1. Laym. libr. 5. tract. 10. part. 1. cap. 2. numer. 13. Diana part. 3. tract. 4. resol. 270. 271. & 272.*

⁴⁰ *Quamvis regulariter loquendo Indicis articulo coram bistro committatur decernere, quænam conculca sufficiat, ut certitudinem moralem cientes esse faciant facti consensus in Matrimonio: sufficiunt cientes tamen ha debent censi: Primo, si facti continentis cum vir protulit verba consensus in continenti reuocat: potest enim presumi, per errorem*

proculisse. Secundò, si vir statim se facte consenserit aperiat, aliudque Matrimonium inventat, vel transfeat ad Religionem, aut ad Sacros Ordines promovetur. Tertio, si vir, afterens, se facte consenserit, sit longe di parata vt prudenies arbitrio vix credi possit, cum illam duxisse. Tamen hoc in casu, vir non premoto ad Religionis statum, non est tutum formine ad alias transire nuptias, cum passim suppetant exempla virorum, qui ex eo amore capti, nuptias valde impares celebrarunt. Quartò, eti ca disparitas non inueniatur, factus tamen consensus detegitur a viro, si id iuramento confirmet, & probabile sit, eum non peirare, & simul aliam ducat uxorem, vel Religionem profiteatur, vel Ordinem Sacrum assumat. Quintò, si puella neget, verum consensum se praestitisse, verisimilibus conjecturis metum patris comprobans, estque honestæ vita, & alii nubet. Sanchez 1. 2. d. 5. n. 5. & 6. Nauar. c. 2. numer. 76. Sylvest. verb. Matrimonium 4. q. 9. dicit 3. Victor. numer. 249. Sotus in 4. diff. 27. quas. 1. art. 3.

CAPUT IV.

De Matrimonio Clandestino.

Matrimonium *Clandestinum* dicitur, ⁴¹ quo clavis sit: quod duobus modis potest *Quid Ma.* contingere. Primo, quando sit sine Parochio & iuramento testibus. Secundo, quando celebratur denuntiatio, ciationibus omisis. Quando autem reliqua non, solemnitates prætereuntur, non *Clandestinum* sed minus solleme appellatur. *Filiuc. tra. 10. cap. 5. quas. 1. Henr. lib. 1. cap. 5. nu. 1. Rodriguez. tom. 1. cap. 17. num. 1.*

Matrimonium sine Parochio, & duobus vel ⁴² tribus testibus, est inuidum, quamvis ante *Marina.* Tridentinum validum fuerit: unde copula *maritum.* animo maritali habita, absente Parochio & definito testibus, modo non sufficit ad Matrimonium, est inuidum, licet alia fuerit sufficiens. Trident. *sel. 24. cap. dum.* 1. Et id cocontrahentes sine Parochio & testibus, peccant mortaliter. *Quia faciunt iritum Matrimonium, & Sacramentum, & contra Ecclesiæ prohibitionem in re graui. Ex Declaracione autem Cardinalium Matrimonium non est Clandestinum, & inuidum, quod domi celebratur, modo præsentes sint Parochus, & testes. *Rodbellus part. 1. 1. quas. 7. n. 11. Coninch. d. 27. dub. 1.**

Matrimonium *Clandestinum* semper fuit ⁴³ illicitum. Patet ex Tridentino *sel. 24. vbi ha. Semper.* Ecclesiæ semper illud fuisse detesta: fuit illicitum ac prohibitus. Idem constat ex *Cap. Nullum. lus 30. 9. & Cap. 1. 1. cum inhibito, de clandest. desp. Vnde Matrimonium sine Parochio & testibus alii inuenientes, delinquent contra Matrimonij bona & contra Ecclesiæ præceptum: quod cum esset de materia graui, eius transgressio mortalis erat ob grauissima incommoda ex illo prevenientia. Tamen concurrentibus grauissimis causis, poterat licet fieri de quibus lege Nauarum *capit. 16. numer. 37. Sotus**

Sect. I. De Matrim. Essentia, Recep. Sent. 45

in a. d. 28. question. 1. art. 2.

⁴⁴ ^{Si facit Concilij, non ideo valide contrahit. Quia ignorantia quamvis invincibilis non supplet solemnitatem ex lege requisitam ad actus valorem. Sotus, Medin. Nauar. Rodrig. & alij apud Sanchez libr. 3. d. 17. numer. 9. 10. & 11.}

⁴⁵ ^{Moraliter good abque præmissis Denunciationibus consummatur, trahit validum sit, quia iure antiquo validum erat, & ab eo recedendum non est ab eo que manifesto decreto irritanti: peccatum tamen mortale est, sic contrahere, quando denunciations omittuntur sine facultate, aut legitima causa. Quia in re grauissima grauibus obnoxia incommodis preceptum Ecclesiæ violatur. Nauar. cap. 22. num. 70. Reginal. lib. 3. num. 22. Sanchez lib. 3. d. 5. n. 6.}

⁴⁶ ^{Facultas vero dispensandi in denunciationsibus ante & post Matrimonium consummationem, in Tridentino Ordinario conceditur. Nonne Ordinarij intelligendus est Episcopus, aut alter, Prælatus habens iurisdictionem quasi Episcopalem, qui non sit subditus Episcopos, aut etiam Vicario generali: non autem Parochus, aut alijs Sacerdos inferior. Bonac. question. 2. punct. 6. num. 7. Filliac. tract. 10. cap. 5. question. 6. Diana part. 3. tract. 4. refol. 237.}

⁴⁷ ^{In Concilio Lateranensi generali II. præcepimus erat, ut denunciations Matrimonio pmiiterentur, quod decretum Tridentinum innovavit, iustique, ut Matrimonio præmittantur tres denunciations à proprio contrahentium Parochio tribus in Ecclesia inter Missam solemnia publice facienda. Lateran. 2. cap. 1. Trident. 1. 23. cap. 1.}

⁴⁸ ^{Gaudia non luxia multorum sententiam, non esset si peccatum mortale si Parochus vnam denunciationem omittet, si mortaliter certus esset, nullum subesse impedimentum. Sylvest. ver. Matrimonium 6. ques. 7. Sanchez 1. 3. d. 5. num. 7. Imo aliquando Matrimonium potest sine denunciationsibus celebrari: etiam si non adit Ordinarij facultas, quando scilicet periculum est in morta, ita ut Episcopus non possit adiri, & alioquin Episcopus teneretur dispensare, si adiri posset. Reginal. lib. 3. num. 2. 4. & 22. Teneatur vero Episcopus dispensare, ut Matrimonium sine denunciationsibus celebretur, quando alioquin publicum aliquod sequeretur incommode, aut priuatenm notabile malum. Coninch d. 27. dub. 6. Sanchez lib. 3. d. 10. num. 6.}

⁴⁹ ^{Episcopus, vel Prælatus alterius contrahentis potest cum ritore in denunciationsibus dispensare, sicut potest alteruter Prælatus in ratione connexionis ritumque coningio copulare Sanchez libr. 3. d. 7. numer. 7. Bonac. de matr. q. 1. punct. 6. n. 7. Et hoc maxime verum de Prælato, in cuius Diocesi celebrandum est Matrimonium. Et hanc dispensandi in denunciationsibus facultatem potest Episcopus alterius delegare, cum illi iure Ordinario competat. Reginal. lib. 3. num. 235. Præterea qui possunt in denunciationsibus dispensare, possunt similiiter ex iusta causa breuiare vel produce de denunciations tempus: & ne festiuis diebus, sed ferialibus gerantur. Sanchez}

lib. 3. d. 7. num. 5. & 6. Diana part. 3. tract. 4. refol. 237. & 239.

Vt Episcopus valeat in denunciationsibus ⁵⁰ diligenter, iusta debet subesse causa. Porro ex ^{iusta causa} Doctoribus hæc iusta causas collegi. Quando creditur Matrimonium iustæ impedientium, ut per maleficia, aut parentum seu aliorum fraudes. Quando contrahentes sunt adeo

atrate dispare, ut rubore ex publicatione sint afficiendi: Quando denunciations fieri non possunt abque detimento, aut notabili in commodo in fama, in corpore, vel in bonis fortunæ, aut sine scandalo: Quando vicinum est tempus, quo prohibitum sit nuptiis benedici, ut tempus Aduenius, vel Quadragesimæ. Quando notabilis sponsi subest commoditas. Quando magnates sunt contracturi: Quando in mortis constitutus articulo, vult concubinam ducere. Verum cum hisce septem in casibus Ordinarias dispensat, debet informari, num aliqua impedimenta subsint inter contrahentes. Henr. lib. 3. cap. 5. Nauar. cap. 22. num. 7. Filliac. tract. 10. cap. 5. ques. 7. Reginal. lib. 3. num. 235. Coninch d. 27. num. 57. Sanchez lib. 3. d. 9.

⁵¹ ^{Quemadmodum lethale piaculum est, Matrimonium ante præmissas denunciations contrahere ita peccatum mortale erit illud, il consummari non præmissis, consummare. Quia contrahentes se periculo exponunt fornicationis, non adhibendo diligentiam ab Ecclesia praescriptam. Et hoc non tantum prima vice, sed etiam quoties dant operam copulae. Quia eadem proculs militat præcepti ratio, cum fornicationis periculum immineat, haud adhibita diligentia necessaria, ut facilius impedimenta detegantur. Nauar. cap. 2. num. 83. Reginal. lib. 3. num. 237 Sanchez lib. 3. d. 11. Coninch d. 27. num. 52. & 58. Scio tamen problematice posse hanc sententiam sustineri, de quo See. 2.}

Concilium itaque Tridentinum præscriptit ⁵² ^{Quid Tride. in primis, denunciations facienda esse in propria Parochia: & quando sponsi sunt diuersarum Parochiarum, in utraque gerendas, si vero contrahentes habent plura domicilia, seu Parochias, agendas esse in illa, in qua diutius habitant, & principaliorem habent larem: vel potius in ea Parochia sponсорum, in qua verò similius est sciendi impedimenta, verbi gratiæ: in Parochia, ubi fuit antiqua parentum habitatio. Deinde iubet denunciations à proprio contrahentium Parochi geri, vel ab alio ex ipsis Parochi licentia, Parochos autem denunciations absque legitima causa omittens per triennium ab officio suspendens. Item præscribit, denunciations tribus diebus festis continuis publicari. Non peccaret vero Parochus mortaliter si vno vel altero die festo omittat, ratione parvitudinis materiæ: Secus si multis dies festos inter vnam & alteram denunciationsem interponat. Demum præcipit, gerendas esse in Ecclesia inter Missam solemnia. Dixerim ex Doctoribus, possit fieri extra Ecclesiam in loco, ad quem magna populi copia confluat, ut in prædicationibus: imo possit die non festo profieri, quando ingens populi multitudo ad Ecclesiam accedit. Quia legis ratio salvatur. Sic ex Cardidalium declaratione Reginal. 1. 3. 1.}

COBAR

e. M. III. IV.

J. V.

46 Theologiæ Moralis. Lib. XXV.

num. 225. Henr. lib. 11. cap. 7. num. 1. Coninch d. 27. num. 46. Rodríg. cap. 217. num. 6. Sanchez libr. 3. d. 6. m. 8. Bonac. de Mair. question... punt. 6. num. 17. & 18. Diana part. 3. tract. 4. resol. 236.

53 Sub letali piaculo quisque tenetur manu-
*festare impedimentum, licet occultum, quod
le teneat* quisque, *impedimentum,* *quod
in contra-
dere molie-
tibus mani-
festare.* *ad se non uuit* *impedimenti cum graui suo incommodo;* et si timeat probabiliter, *magnum scandalum ex de-
nunciatione evenetur, quamvis mandatum
denunciandi sub excommunicationis pena sit
latum.* Rodríg. *cap. 216. num. 9. Sanchez libr. 3.
d. 13. Nauar. cap. 22. numer. 81. Reginal. libr. 41.
num. 28.*

54 Qui autem nonit impedimentum ex solo
*Qui audi. auditu, ut si audierit à persona fide digna, te-
nit ab alio netur, ea non denunciante, manifestare. Qui à
ad se im-
dictum homini fide digni facit fidem & veram
pedimentum, notitiam. Secus si audiuit à persona non certo
ut debet
id scientie; vel si non meminit à qua persona
manifesta.
audierit. Demum si impedimentum ortum ha-
beat ex peccato occulto, non statim est denun-
ciandum, sed laborante impedimento monen-
dus fraterne, ut à coniugio ineundo desistat, si
ex monitione speratus utilitas. Quod si moni-
tis non acquiescat, erit denunciandus. Bonac.
de Mair. q. 8. pum. 6. n. 20. Sanchez. l. 3. d. 13. nn. 7.
Coninch d. 27. n. 61.*

C A P V T V.

De Ministro solemnitatis Matrimonij.

55 Minister solemnitatis Matrimonij Minister est Parochus & duo testes. Hi semper adesse debent, etiamsi in mortis articulo contrahendum esset Matrimonium; neque in eo dispensare quacumque ex necessitate poterit Episcopus. Fillius. tract. 10. cap. 6. ex Trideotino. *ses. 24. cap. 1.* In loco tamen, vbi non est promulgatum, apt. receptum Concilium saltem quo ad hoc particolare decretum, validum est Matrimonium sine Parochio, & testibus. Quia lex non obligat, nisi sit promulgata, & acceptata. Vnde si incola vniuersi loci, in quo promulgatum, & acceptatum fuit Tridentinum, transferat se ad locum, vbi promulgatum non fuit, aut acceptatum: si ne praesentia Parochi, ac testium, poterit Matrimonium valide contrahere. Quia hoc est speciale in contractu, ut iuxta solemnitates recepas in loco, vbi gerendus est, celebretur; Sanchez. libr. 3. d. 18. num. 28. Reginal. libr. 31. n. 176. Henr. lib. 11. cap. 3. num. 8. Ponti. *ls. cap. 9.* E contra si incola illius loci, in quo non est acceptatum Tridentinum, ad eum locum diuertat, vbi est acceptatum, non potest contrahere sine Parochio, & testibus. Quia licet extraneus non tenetur legibus loci, ad quem diuertit absque intentione ibi manendi maiore anni parte: in contractibus tamen debet sequi leges, ac con-

diciones prescriptas in eo loco, in quo illi celebantur; sed Matrimonium est verus contractus: Ergo. &c. Coninch. d. 27. dub. 1. Leg. si fundas, *ff. de eius.* & alij communiter.

Valida tamen sunt duobus in casibus Matrimonii contra formam Tridentinam contracta. *Dubius in Primis est, cum Parochialis Ecclesia proprio casibua, Parochio caret vacans utique: & simul Cathol. fidem est* *realis caret. Episcopus atque Capitulo habent concilium tibus à Concilio facultatem alium Sacerdotem sine affectu ad id delegandum nullumque alius ibi est, qui vi. tia Parochi, vel Episcopi suppletat: Matrimonium valet absque praealentia Parochi, servata tamen in eo, in quo potest, forma Concilii, nempe adhibitus saltem duobus testibus. Secundus est, si extitit quidem Parochus & Episcopus, sed nullo constituto Vicario uterque haec rituorum metu lateat, ita ut vere ignoretur, vbi sit; vel si eodem metu à Diecclis absit, nec ad alterutrum sit tutus accessus, validum est Matrimonium contractum ab eo; Concilij forma, adhibitus tamen duobus testibus. Sic declaratio Cardinalis edita 16. Ianuar. anno 1603,*

apud Sylvium in Suppl. q. 43. art. 5. ques. 4. **56** Ut valeat igitur Matrimonium in locis vbi Tridentini constitutio viget, exiguntur necessariae sacramenta assistentia proprii Parochi, vel alterius Sacerdotis eius, vel Ordinarii licentia. Sufficit autem Parochus alterius contra necessitate hentium, verbi gratia, si coniugium in Parochia Sacramentum, verbi gratia, si coniugium in Parochia Spoli. ce. ebreni, suffici spoli Parochus: & si in Parochia sponf. pensa Parochus. Quia licet presentia quoad reliqua sacramenta Parochus alterius, Parochi trahit, non si veriusq; Parochus: at quoad Matrimonium Parochus alterius est utrinque ratione conexione, eo quod Matrimonium non nisi inter duos potest consistere. Henr. lib. 11. cap. 3. num. 2. Rodríg. cap. 219. num. 5. Fillius. tract. 10. cap. 6. ques. 2. & 3. Coninch. d. 27. dub. 1. num. 18. Sanchez. lib. 3. 19. num. 4. Illos autem, qui duplice habent Parochiam habitationis, verbi gratia, qui hyeme habitant uno in loco, aestate vero in alio; quilibet Parochus ex duabus illis habitationibus potest coniungere. Quia iverque est eorum Parochus. Gutier. cap. 62. numer. 4. Coninch. citat. num. 19. Sanchez. libr. 3. d. 24. num. 2.

Matrimonio vagorum, qui nullib; habent domicilium, potest quilibet Parochus valide *Quinam* interesse, sicut quilibet potest eorum confes. Parochus siones andire, & Sacraenta administrare. Ca. vagorum ueat tamen Parochus, nè illorum Matrimonium Maritum, afflatus, prius quam adhibenerit debitam diligenciam in indagandis impedimentis, & ante. *interesse,* quam obtinuerit ab Ordinario licentiam afflendi illorum coniugio, ut Tridentinum prescribit *ses. 24. cap. 7. Gutier. cap. 65. num. 6. Sanchez. lib. 3. d. 25.*

Porrò sufficit proprius alterius contrahentis Parochus, etiamsi in Parochia alterius sibi non *Parochu* subditum Matrimonium celebretur. Quia Matrimonio assistere reducitur ad iurisdictionem *contrahentium* *luntarianum*, cum non exigit cause cognitionem, nisi potest. Ergo valide extra Parochiam exercetur. Hinc *validem aff.* infero, proprium Parochium sine piaculo fucus *fere in aliis* subditos coniungere nō solum extra propriam *terius* *Parochiam*, sed etiam extra propriam Diocesis. *Parochia.* Quia ex Tridentini decreto constat, formam ab eo prescriptam, & fernandam in eo intrinsecè & essentialiter sitam esse, ut adsit Parochus,

Sect. I. De Matrim. Essentia. Recep. Sent. 47

Parochus, vel alius de Parochi, aut Ordinarij licentia Sacerdos, ac duo seu tres testes: Ergo reliqua omnia extrinseca sunt, & accidentalia, sicut locus, tempus, &c. Ast quamvis ordinarij in loco Sacro debet fieri; ex causa tamen Parochus posset assistere in loco non Sacro, puta si malitiose Matrimonium esset impediendum, vel accessus ad locum Sacrum sine periculo non pateret. Non esset mortale assistere domi, etiam si non adeo graues causae intercedant, modo solemnitates postea in Ecclesia peragantur, puta benedictio, & aliae ceremonie in Rituali prescriptae. Rodrig. cap. 219. num. 5. Henr. lib. 11. cap. 3. num. 1. Reginald. lib. 31. num. 177. Diana part. 3. tract. 4. resol. 22. Sanch. l. 3. d. 19. num. 11.

Episcopalem, ut sunt Cardinales in soorum titulorum Ecclesiis, & quidam Abbates in Ecclesia nulli Episcopo subiecta, & Vicarius Parochi habens facultatem administrandi Sacramenta, & assistendi Matrimonii, sive sit permanens, sive amobilis. Licentia tacita ex ratihabitione de futuro, qua alienus Sacerdos probabiliter credit, Parochum ratihabiturum, sufficiens non est, ut sit validum Matrimonium. Quia valor Sacramenti non potest esse in pendent, sed statim aut debet esse validum, aut irritum. Necessarium vero non est, dare licentiam in scriptis. Quia Tridentinum hoc non exigit: & scriptura non est de essentia gratia priuilegi. Henr. lib. 11. cap. 3. numer. 4. Rodrig. c. 217. n. 6. Reginald. l. 31. num. 178. Coninch. d. 17. n. 17.

60 Non est necessarium, Parochum, qui Matrimonio interest, Sacerdotem esse. Quia Parochus non Sacerdos exercere potest omnia, que a patrestatu Ordine non dependent, sed interesse Matrimonio, non est actus ordinis: & illius praesentia non requiritur in hoc casu ad sumendum Sacerdotalem exercendam. Verum quavis valide possit Parochus non Sacerdos Matrimonio assistere: non tam licite. Quia cum debet benedictionem impertire, & ex parte pro Ecclesia dicere: *E vos coniungi: hoc vi deo tenetur perficiatur debet a Sacerdote genit. Itaque si contingatur, Parochum non Sacerdotem assistere, non potest stola vesti, nec impetrare benedictionem. Nauar. lib. 4. consil. rit. de sponsal. conf. 50. Henr. lib. 11. cap. 3. Filliuc. tract. 10. numer. 203. Reginald. lib. 31. numer. 177.*

61 Attamen alter, qui de licentia Parochi affligit, debet esse Sacerdos, ut Tridentinum ait. Vnde minime conferri potest hac licentia non Sacerdoti. Igitur assistente Diacono de licentia Ordinarij vel Parochi Matrimonium erit irritum. Sanch. lib. 3. d. 20. n. 10. Bonac. de Matr. q. 2. punct. 8. num. 16. Gutier. cap. 61. num. 16. & 17. Non requiritur autem ut Sacerdos, cui datur licentia a Parochio assistendi Matrimonio, sit approbatus ab Ordinario: immo affligit, quavis sit excommunicatus, suspensus, interdictus, vel irregularis. Quia haec assistencia non est actus iurisdictionis, exerceisque potest per excommunicatum, & irregularium, vel etiam degradatum. Sayr. de Censur. 1. 5. c. 22. n. 26.

62 Matrimonium contractum coram Parochio excommunicato, suspenso, vel irregulari non tolerato, validum est. Quia excommunicatus, suspensus, vel irregularis, dum Parochia non pravatur, manet in possessione, & verus Parochus est. Quia praesentia Parochi requiritur in Matrimonio, quasi auctoritatem illi praestans: sed auctoritatem praestare actu praesentia aliquos non est actus iurisdictionis: Ergo potest valide fieri ab excommunicato non tolerato. Henr. lib. 11. cap. 3. Reginald. lib. 31. num. 177. Coninch. l. 2. num. 24. Gutier. cap. 6. 2. num. 23. Diana p. 5. tr. 9. ref. fol. 7. 8.

63 Archiepiscopus non potest coniungere subditos suorum suffraganeorum, vel dare licentiam illos coniungendi. Quia non est illorum

Ordinarius nec superior nisi in gradu appellationis. Hanc autem licentiam præter Parochum dare potest Episcopus, Vicarius eius generalis, Prælatus habens auctoritatem quasi

Episcopum, vel alius de Parochi.

64 Sacerdos, qui delegatam habet autoritatem assistendi Matrimonio, illam non potest alteri Sacerdoti delegare, nisi delegatus sit ad vniuersitatem caularum. Vnde qui ad tempus **Delegatus** **64** **65** **66** **67** **68** **69** **70** **71** **72** **73** **74** **75** **76** **77** **78** **79** **80** **81** **82** **83** **84** **85** **86** **87** **88** **89** **90** **91** **92** **93** **94** **95** **96** **97** **98** **99** **100** **101** **102** **103** **104** **105** **106** **107** **108** **109** **110** **111** **112** **113** **114** **115** **116** **117** **118** **119** **120** **121** **122** **123** **124** **125** **126** **127** **128** **129** **130** **131** **132** **133** **134** **135** **136** **137** **138** **139** **140** **141** **142** **143** **144** **145** **146** **147** **148** **149** **150** **151** **152** **153** **154** **155** **156** **157** **158** **159** **160** **161** **162** **163** **164** **165** **166** **167** **168** **169** **170** **171** **172** **173** **174** **175** **176** **177** **178** **179** **180** **181** **182** **183** **184** **185** **186** **187** **188** **189** **190** **191** **192** **193** **194** **195** **196** **197** **198** **199** **200** **201** **202** **203** **204** **205** **206** **207** **208** **209** **210** **211** **212** **213** **214** **215** **216** **217** **218** **219** **220** **221** **222** **223** **224** **225** **226** **227** **228** **229** **230** **231** **232** **233** **234** **235** **236** **237** **238** **239** **240** **241** **242** **243** **244** **245** **246** **247** **248** **249** **250** **251** **252** **253** **254** **255** **256** **257** **258** **259** **260** **261** **262** **263** **264** **265** **266** **267** **268** **269** **270** **271** **272** **273** **274** **275** **276** **277** **278** **279** **280** **281** **282** **283** **284** **285** **286** **287** **288** **289** **290** **291** **292** **293** **294** **295** **296** **297** **298** **299** **300** **301** **302** **303** **304** **305** **306** **307** **308** **309** **310** **311** **312** **313** **314** **315** **316** **317** **318** **319** **320** **321** **322** **323** **324** **325** **326** **327** **328** **329** **330** **331** **332** **333** **334** **335** **336** **337** **338** **339** **340** **341** **342** **343** **344** **345** **346** **347** **348** **349** **350** **351** **352** **353** **354** **355** **356** **357** **358** **359** **360** **361** **362** **363** **364** **365** **366** **367** **368** **369** **370** **371** **372** **373** **374** **375** **376** **377** **378** **379** **380** **381** **382** **383** **384** **385** **386** **387** **388** **389** **390** **391** **392** **393** **394** **395** **396** **397** **398** **399** **400** **401** **402** **403** **404** **405** **406** **407** **408** **409** **410** **411** **412** **413** **414** **415** **416** **417** **418** **419** **420** **421** **422** **423** **424** **425** **426** **427** **428** **429** **430** **431** **432** **433** **434** **435** **436** **437** **438** **439** **440** **441** **442** **443** **444** **445** **446** **447** **448** **449** **450** **451** **452** **453** **454** **455** **456** **457** **458** **459** **460** **461** **462** **463** **464** **465** **466** **467** **468** **469** **470** **471** **472** **473** **474** **475** **476** **477** **478** **479** **480** **481** **482** **483** **484** **485** **486** **487** **488** **489** **490** **491** **492** **493** **494** **495** **496** **497** **498** **499** **500** **501** **502** **503** **504** **505** **506** **507** **508** **509** **510** **511** **512** **513** **514** **515** **516** **517** **518** **519** **520** **521** **522** **523** **524** **525** **526** **527** **528** **529** **530** **531** **532** **533** **534** **535** **536** **537** **538** **539** **540** **541** **542** **543** **544** **545** **546** **547** **548** **549** **550** **551** **552** **553** **554** **555** **556** **557** **558** **559** **560** **561** **562** **563** **564** **565** **566** **567** **568** **569** **570** **571** **572** **573** **574** **575** **576** **577** **578** **579** **580** **581** **582** **583** **584** **585** **586** **587** **588** **589** **590** **591** **592** **593** **594** **595** **596** **597** **598** **599** **600** **601** **602** **603** **604** **605** **606** **607** **608** **609** **610** **611** **612** **613** **614** **615** **616** **617** **618** **619** **620** **621** **622** **623** **624** **625** **626** **627** **628** **629** **630** **631** **632** **633** **634** **635** **636** **637** **638** **639** **640** **641** **642** **643** **644** **645** **646** **647** **648** **649** **650** **651** **652** **653** **654** **655** **656** **657** **658** **659** **660** **661** **662** **663** **664** **665** **666** **667** **668** **669** **6610** **6611** **6612** **6613** **6614** **6615** **6616** **6617** **6618** **6619** **6620** **6621** **6622** **6623** **6624** **6625** **6626** **6627** **6628** **6629** **6630** **6631** **6632** **6633** **6634** **6635** **6636** **6637** **6638** **6639** **6640** **6641** **6642** **6643** **6644** **6645** **6646** **6647** **6648** **6649** **6650** **6651** **6652** **6653** **6654** **6655** **6656** **6657** **6658** **6659** **6660** **6661** **6662** **6663** **6664** **6665** **6666** **6667** **6668** **6669** **66610** **66611** **66612** **66613** **66614** **66615** **66616** **66617** **66618** **66619** **66620** **66621** **66622** **66623** **66624** **66625** **66626** **66627** **66628** **66629** **66630** **66631** **66632** **66633** **66634** **66635** **66636** **66637** **66638** **66639** **66640** **66641** **66642** **66643** **66644** **66645** **66646** **66647** **66648** **66649** **66650** **66651** **66652** **66653** **66654** **66655** **66656** **66657** **66658** **66659** **66660** **66661** **66662** **66663** **66664** **66665** **66666** **66667** **66668** **66669** **666610** **666611** **666612** **666613** **666614** **666615** **666616** **666617** **666618** **666619** **666620** **666621** **666622** **666623** **666624** **666625** **666626** **666627** **666628** **666629** **666630** **666631** **666632** **666633** **666634** **666635** **666636** **666637** **666638** **666639** **666640** **666641** **666642** **666643** **666644** **666645** **666646** **666647** **666648** **666649** **666650** **666651** **666652** **666653** **666654** **666655** **666656** **666657** **666658** **666659** **666660** **666661** **666662** **666663** **666664** **666665** **666666** **666667** **666668** **666669** **6666610** **6666611** **6666612** **6666613** **6666614** **6666615** **6666616** **6666617** **6666618** **6666619** **6666620** **6666621** **6666622** **6666623** **6666624** **6666625** **6666626** **6666627** **6666628** **6666629** **6666630** **6666631** **6666632** **6666633** **6666634** **6666635** **6666636** **6666637** **6666638** **6666639** **6666640** **6666641** **6666642** **6666643** **6666644** **6666645** **6666646** **6666647** **6666648** **6666649** **6666650** **6666651** **6666652** **6666653** **6666654** **6666655** **6666656** **6666657** **6666658** **6666659** **6666660** **6666661** **6666662** **6666663** **6666664** **6666665** **6666666** **6666667** **6666668** **6666669** **66666610** **66666611** **66666612** **66666613** **66666614** **66666615** **66666616** **66666617** **66666618** **66666619** **66666620** **66666621** **66666622** **66666623** **66666624** **66666625** **66666626** **66666627** **66666628** **66666629** **66666630** **66666631** **66666632** **66666633** **66666634** **66666635** **66666636** **66666637** **66666638** **66666639** **66666640** **66666641** **66666642** **66666643** **66666644** **66666645** **66666646** **66666647** **66666648** **66666649** **66666650** **66666651** **66666652** **66666653** **66666654** **66666655** **66666656** **66666657** **66666658** **66666659** **66666660** **66666661** **66666662** **66666663** **66666664** **66666665** **66666666** **66666667** **66666668** **66666669** **666666610** **666666611** **666666612** **666666613** **666666614** **666666615** **666666616** **666666617** **666666618** **666666619** **666666620** **666666621** **666666622** **666666623** **666666624** **666666625** **666666626** **666666627** **666666628** **666666629** **666666630** **666666631** <

48 Theologie Moralis Lib. XXV.

vel quia habet Beneficium incompatibile validè assistit Matrimonio, modò in indicio nondum fuerit illo legitimè spoliatus. Quia adhuc est Parochus cum titulo, & errore communis Sanchez lib. 3. d. 2. num. 60. 61. &c. Henr. l. 11. cap. 3. num. 4. Rodrig. cap. 217. num. 8. Filliuc. tract. 10. cap. 6. ques. 4. Reginal. lib. 31. num. 97. Lessi. lib. 2. cap. 29. dub. 8. num. 67. & 68.

68
Vt autem ius
gesta valenti
tria requi-
yuntur.

Porro vt ab huiusmodi Parocho iniustum titulum Beneficij habente gesta valent, tria debent concurrere. Primum, vt adsit titulus coloratus, seu putatus: qui adesse censetur, quando superior legitimus confert alicui dignitatem, vel Beneficium, seu collatio est invalida ob occultum aliquem impedimentum recipiens collationem, vt si fiat excommunicato. Titulus coloratus est, quando aliquid recipit dignitatem, vel Beneficium à legitimis superioribus, sed postea perpetrat delictum, ratione cuius est ipso iure priuatus illa dignitate, aut Beneficio: vel quando superior occulte dignitatem, vel facultatem revocat. Secundum, vt adsit error communis, seu probabilis, quo aliquis communiter habeatur pro vero titulari Beneficiario, Parocho &c. non vero sufficeret unius vel alterius error. Tertium, vt nullum adsit impedimentum iuris diuini, vel naturalis. Hisce concurrentibus, gesta per Iudicem, Praetorem, Parochum, & Confessarium valida sunt. Quia ius humanum defectum veri civili supplet, ut habetur leg. Barbar. ff. de offic. Praet. Et huiusmodi defectus eriam ab Ecclesia, quando adest opinio probabilis. Quia tunc censetur adesse error communis, & titulus coloratus: verbi gratia, quando est opinio probabilis aliquem posse à reservatis absoluere, aut à censuris, aut post Matrimonio assistere: tunc enim sequens optionem probabilem, validè absolvitur, valide Matrimonio assistit. Diana p. 4. tr. 4. ref. 4. & tr. 1. mis. cel. ref. 29. Croulers ad cap. 7. regula Minor. leb. 12. fol. 70. Secus dixerim, si cum titulo colorato, & errore communis interueniat impedimentum iuris diuini, vel naturalis: namrum Praetor, vel Ecclesia non potest huiusmodi supplere defectum, cum non habeat potestatem in superiori: sicut potest supplere, & de facto supplet defectum iuris humani, ne alias sequantur multa incommoda, multæ perplexitates, multa dubia, & scrupuli. Bonac. de mar. q. 2. pun. 8. n. 25. Caiet. v. Confessio iteranda. Palud. in 4. dist. 17. question. 6. art. 1.

69
Invalide
sum gesta il-
luc, qui ab-
que legitima
auctoritate
in Parochi
intratu-
ffice
invalide
titulum vel Sacerdos à laico Parochus constitue-
retur, invalide Matrimonio, assistet, & invalide absoluere, quamvis communiter pro vero Parocho habereur. Nanar. cap. 9. num. 9. Gutier. cap. 6. 2. num. 26. Coninch. d. 17. num. 26. Sanch. l. 3. d. 2. 2. num. 29.

70
Nō requiriatur
vt Parochus, vel alius Sacerdos Matrimonio
ad Matrimo-
nij validi-
tem, ut Pa-
rochus ali-
quibus verbi
utatur: Quia Tridentinum in claufula irritante
nullam verborum gegit mentionem. Tenetur
tamen ex eiusdem Tridentini precepto his vi-
tiatur: tenet
verbis: Ego vos coniungi in nomine Parris, &c.

vel saltem alii iuxta patrem confundinetur.
Reginald. lib. 31. num. 173. Coninch. d. 27. num. 45. Sanch. l. 1. d. 38. num. 47. An vero horum Concilium
verborum omissione sit mortale piaculum, sicut 2.
parebit.

Prater Parochum, ad Matrimonij validitatem necessaria est duorum, vel trium testium praesentia, quae debet esse moralis, & humano modum: ut scilicet aduentur, & intelligent quod rite etiam agatur. Item debet esse simultanea, & non sufficiunt successiva. Hinc dormientes, ebrj, furiosi festi, & quaquam carent lucido interallo, non sunt testes idonei. Quia non possunt esse praesentes humano modo. Aliæ autem persona, quæcumque illæ sine doli capaces possunt esse in coniugio testes, cuiuscumque ætatis, conditionis, & status existant. Vnde impuberes sive rationis habentes, foeminae, consanguinei, pater, vel mater, familiares, infideles admitti possunt in matrimonio quamvis non admittantur tanquam testes idonei alii in negotiis. Quia Tridentinum nullos excipit testes Nec requiritur, ut testes sint rogati. Quia nullo iure talis solemnitas in coniugio præscribitur. Imo validum Matrimonium efficit, quamvis testes per violentiam cogantur assistere modo aduentur, quod agitur. Nil etiam obstat, quod tanquam alia de causa vocati sint & Parochus, & testes, atque inter coniugandum (verbi gratia) coram illis res geratur, etiam non monitis, modo tunc appareat, contrahentes corum præsentiam requiri: possintque ea quæ geruntur, cognoscere. Quod si Parochio affectante, de facto non intellecerit, indicat Sacra Congregatio valorum Matrimonij minimè obstat. Vnde non est necessarium, ut Parochus Matrimonio adsit tanquam ex intentione exhibendi suam præsentiam authoritativum in persona Ecclesie: sed sufficit, quod præsens sit, & possit testari, apparetque ad illum actum esse adhibitum. Idem de testibus dixerim. Quia hic dicuntur præsentes, cum sufficienter aduentur ad id quod agitur, possintque de hoc testimonium ferre. Nec villa alia præsencia in Tridentino requiritur. Sanchez lib. 1. d. 39. Gutier. cap. 55. num. 9. Reginald. lib. 31. num. 181. Filliuc. tract. 10. cap. 6. ques. 10. Sylvi. in supplem. question. 45. art. 5. quæsi. 9.

In Clementina Religiosi, de privileg. excommunicatione reservata Pontifici vulnerantur sub examen. Religiosi solemnizantes Matrimonia, haud habita super his speciali Parochi licentia. Monasteriorum tamen, quod solemnizare Matrimonia, figura præfitionis sit idem, quod ministrare. Quia sicut hoc hec, Matrimonialis contrahentibus competit, ita per Religiosos fieri non potest. Neque solemnizare idem est, quod instar Parochi, contrahentibus adesse. Quia licet præsencia Parochi iuxta Tridentinum dici possit quedam solemnitas Matrimonij: non tamen est illa, de qua Canon præfens qui quidem de sola illa solemnitate loquitur, que consistit in Sacerdotali benedictione, quam sponsi post Matrimonium rite contractum solemniter in Ecclesia recipiunt. Praeterea assistens Matrimonio sine licentia afficitur suspenzione lata in Tridentino ref. 24. cap. 1. vbi sub pena suspensionis ipso facto interdictum est Parocho, aliusque Sacerdotibus tam Regularibus, quam secularibus, nè alterius Parochi (ponens sine proprij Parochi licentia in Matrimonium)

Sect. I. De Matrim. Essentia, Recep. Sent. 49

Matrimonium coniungere, aut benedicere audeant, si quis suspensi maneant, donec ab Ordinario illius, qui Matrimonio interesset, vel benedictionem conferre debebat, absolvantur. Quae si res, num Religiosus solemnizans Matrimonia, hoc tempore sine speciali facultate, utrumque Censuram excommunicationem scilicet & suspensionem incurat? Receptio ex sententia soli Tridentini suspensione afficitur, in quam excommunicatio Clementina in hac parte commutata videtur. Quia ita Sacra Congregatio declarauit: & ne duplex pena ob idem delictum incuratur. Sayr. de Censur. l. a. c. 15. n. 2. Suar. de Cenfur. d. 2. sect. 4. Bonac. de Matr. q. 4. pun. 6. n. 3.

Contra hentes absque Parocho, & aliis testibus vbi Tridentinum viget, puniendi sunt gravi poena Ordinarij arbitrio, vt idem Tridentinum statuit. At vbi Tridentinum non viget, cōtrahentes clandestine absque testibus, & forsitan etiam absque proprio Sacerdote, sunt etiam arbitrijs penas plectendi, vt praescribitur Cap. fin. de Clande. & desp. Et ob eiusdem Cap. decretrū sic contra hentes etiam puniuntur in eo, quod eorum proles sit illegitima, quādo contra hentes in gradu prohibito, quāvis ignorātur. In aliquibus Diocesis excommunicatur ipso fact Synodali excommunicatione. In Castella Regnis illis imponitur pena priuationis omnium bonorum, & exiliū ab his Regnis, & quod possint à parentibus pueri hereditate. Sanch. l. 3. d. 47.

CAPUT VI.

De contractu Matrimoniali sub conditione.

74 Ex conditionibus, quae Matrimonij contrahenti apponi possunt, aliae sunt necessarie, aliae turpes, aliae impingentes, aliae impossibilis, aliae honestas, aliae de præterito, & aliae de futuro. Post ex turpibus quedam sunt contra substantiam & bona Matrimonij, & haec repugnant præcipuis Matrimonij bonis, id est fidelitati, & Sacramento, id est, indissolubilitati Matrimonij v. gr. Contraho tecum, si generationem proli exutes, vel donec pulchriorem inueniā. Aliae sunt turpes non contra substantiam, & bona Matrimonij, v. gr. Cōtraho tecū, si meū concubuebis. Sanch. l. 5. d. 1. n. 3. Bonac. hic. q. 2. pu. io. n. 3. & 4. null. tr. io. c. 4. q. 11. singula expendo.

Matrimonio initum sub necessaria conditio est absolutum, & validum ante expectationem eventus conditionis non solum in foro externo, sed etiam in interno, modo contra hentes non habarent intentionem suspendendi consensum usque ad conditionis eventum: tunc enim Matrimonium sub necessaria conditio celebratum, non est validum de præfenti. Quia non adeit mutuus consensus de præfenti. Sic nec est validus, si contrahens op ponat conditionem necessariam, credens illam esse contingentem. Quia non habet consensum de præsenti cum intendat tantummodo contrahere dependenter ab eventu illius conditionis. Conditio autem necessaria est. Dux te in uxorem, si cras Sol orietur. Ebor. & Mend. Theol. Moral. Tom. III. P. II.

Nauar. cap. 22. n. 67. Coninch d. 29. n. 8. Henr. l. 11. c. 2. n. 4. Viator. de Matr. n. 260. Sanch. l. 5. d. 2. num. 2. Sylvi. in supplem. q. 43. a. 1. quæsto 1. concl. 5.

Matrimonium sub aliqua conditio turpi celebratum, quæ sit contra Matrimonij substantiam, seu que tribus præcipuis bonis adtra Matrimonij, subversetur, irrum est, si conditio adiungatur, ut nij substantiam de futuro præstanda. Quia conditio contra substantiam contractus destruit contractum. Si tamen huiusmodi conditio adhibetur post contractum Matrimonij, non efficit illud invalidum. Quia iam valide contractum esse supponitur. Idem dixerim, quando huiusmodi conditio non adiicitur ut de futuro præstanda, sed apponitur de præterito, vel de presenti. Vnde si quis dicat pueræ: Contrahe tecum, si fornicationem commisisti, tui anxius remedij: valide statim Matrimonium contrahit, si puella fornicata sit; secus si fornicationem non commiserit. Gutier. capit. 28. numer. 4. Coninch d. 29. num. 9. Sanch. l. 5. d. 9. Conar. part. 2. Epit. c. 3. 5. i. n. 4.

Conditio autem turpis, quæ non est contra Matrimonij substantiam, sicut & impossibilis adiecta Matrimonio, haberet pro non apposita, Matrimoniumque validum manet, modo adit absolutus contrahentium consensus. Secus dicendum, si consensus absolutus non adit, & contra hentes non consentiant nisi sub cōditione turpi, vel impossibili: tunc enim non est validum Matrimonium eo quod non adit consensus de præsenti, qui ad Matrimonij validitatem est necessarius. Lessi. libr. 2. cap. 18. numer. 122. Sanchez libr. 5. d. 15. Henr. libr. 21. cap. 12. num. 5. 6. Valent. tom. 4. d. 10. quæsto 3. punct. 3.

Conditio honesta & possibilis de præsenti, vel præterito adiecta Matrimonio, illud non vitiat, sed si conditio tunc est vera, bili de præverbi gratiā. si parter tunc vult, vel voluit, seni & pater est statim validum Matrimonium. Si vero est falsa, est statim irrum. Validum, inquam statim est. Quia tunc nihil deest ad Matrimonium cum adit consensus mutuus de præsenti, si est tunc vera conditio. Coninch d. 29. num. 8. Sanch. l. 5. d. 6. n. 1. & 2. Diana p. 1. tr. 4. resol. 191. Matrimonium vero celebratum sub conditio honesta & possibili de futuro, non est validum ante conditionis eventum. Quia ea est natura conditionis de futuro, vt suspendat valorem contractus sub ea initi in eventum conditionis. Nauar. cap. 22. num. 65. Bonac. hic qu. 2. punct. 10. numer. 20. Coninch d. 29. n. 11.

Matrimonium contractum inter consanguineos, vel affines, vel inter alios habentes ali. De conditione quod impedimentum, sub conditio, si Papa inter consanguineos & dispensaverit, validum est conditione impleta, affines, seu aduenientes dispensatione. Quia contra hentes sub illa conditio non contrahunt pro tunc sed pro futuro tempore, nempe pro tempore conditionis adiplete, quo tempore sunt habiles, & nihil obstat, quominus Matrimonium perficiatur: Ergo vere perficitur tempore illius conditionis impleta per dispensationem. Sponsalia Sanch. l. 5. d. 8. n. 10. Coninch d. 29. n. 18. Conar. inter eos, quibz imponit.

Scio quosdā Doctores apud Sanch. cōtrarium pedimentum afferuisse de sponsalibus: alē nēpē promissionē dīrī s' apesse nullā. Quia ea cōditio tanquā impossibilis postea con-

50 Theologiae Moralis Lib. XXV.

ditione si reiicitur: imo huiusmodi consanguineos incurere excommunicationem latam, in Clementina unica de confusione, sed crediderim, sponsalia inter eos, qui habent aliquid impedimentum dirimuntur, sunt.

Papa dis- pensari. Quia huiusmodi sponsalia respiciunt Matrimonium licitum, nam licet de se sit prohibutum, sit licitum ex dispensatione: & sponsalia non ordinantur quomodo cumque ad ipsum, sed ut stat sub dispensatione, atque adeo ut licitum. Et ratione conditionis suspenditur obligatio, quam inducunt, velque ad tempus, quo impletur conditionis vnde sponsalia prout induxit obligatio, habent tractum veluti successuum, quo durant, quoque aponitur conditio, atque adeo quoque sit licitum Matrimonium. Ponti. l. 3, c. 15, n. 4. Præposit. de Mari. q. 9, dub. 3, num. 25. Micer. in Suppl. 3, p. q. 43, a. 3.

De condicione impertinente. Porro Sotus in 4, d. 29, q. 2, a. 3, censuit con-

diones impertinentes haberi pro non adiectis in Matrimonio, sed nullo iure probat. Quare censurum, Matrimonium contractum sub conditione impertinente de futuro non esse validum,

antequam verificetur conditio: validum vero esse, ea verificata, & ad impleta. Quia omnis conditio iure non improbat potest Matrimonio apponi: sed haec conditiones impertinentes nullo iure reprobantur. Ergo possunt validè apponi. Conditio autem impertinens est si quis dicat: Dux te in uxorem, si agnovero te bene morigeratum, vel Pulechram ab aliis existimari. Sanch. l. 5, ad. 18. Gutier. c. 82, n. 31. Bonac. de ma-

trim. q. 2, pun. 10, n. 24.

In conscientia foro standum est intentioni contrahentis Matrimonii sub conditione qualcumque illa sit, id est, quamvis Ecclesia indicet verum esse Matrimonium, quando conditio est necessaria, turpis, aut impossibilis: presumit enim minimè desuffit consensum, huiusmodi sub conditionibus adiectis. Vnde si contrahens noluit inire Matrimonium, nisi eveniente conditio, non erit Matrimonium antē illius enentum;

& si nunquam evenire posse, quia impossibilis est, nunquam erit Matrimonium. Quia Matrimonium nullatenus esse potest absque consensu. Quando autem dubius est animus apponens conditionem, standum est presumptioni fori externi, & refecta conditione, iudicandum erit Matrimonium esse quando Ecclesia sic iudicat. In dubio autem pro ytreco foro, pro Matrimonio est iudicandum. Filliae. tr. 10, n. 136. Sylvestr. v. Matrimonium 3, q. 2. Sanch. l. 5, d. 1, n. 4. Conar. p. 2, c. 3, §. 2. Plura de conditionibus apud Sanchez toto l. 5.

CAPVT VII.

De petitione, ac redditione coningulis Debiti.

Aetus coningulis li-

censu & me-

riorum.

Aetus coningulis ex se est licitus. Fide edocente potestque absque omni culpa exerceri. Quia est aetus virtutis iustitiae, cum reddatur coninguli debitum ex pacto matrimoniali contractum. Vnde ipse matrimonialis aetus in gratia exercitus debitisque vestitus circumstan-

tis, est meritum, si sicut in ceteris bonis actibus iusti contingit. D. Tho. 2, 2, 9, 15, s. a. 2. Sylvi. ibi. Sanch. l. 9, d. 1, n. 3. & 3. Ponti. l. 10, c. 1.

Tenentur fibi in vicem debitum reddere, 74 similiter & vxor viro. Ideo aequaliter peccati coninges & vir & feminæ negotiantur debitum alteri coninguli impetranti, siue expressi per verba, siue interpretati. Fibi in vicem aliquius signi id innuentis expressione. Ne debitum gatius autem debiti peccatum est mortale regale reddere. Lariter. Quia lege iustitia redditum est vincere, quod suum est: corpus vero uxoris est viri, & è contra. D. Tho. in 4, d. 1, s. 2, q. 1, a. 2. & 3. Sylvestr. v. Debitum. Ponti. l. 10, c. 2.

Dantur aliqui casus, quibus coniux debitum obnegando, mortaliter non delinquit. Primum, si petatur benevolè & amicè non tanquam fibi debitum ex iustitia, sed tanquam amicitia quadam conjugale symbolum. Secundò, quando alter renitit, ac fratre petit: aut rogavit facte acquiescat. Tertiò, si tardè coniux abneget debitum, vel si petitur non statim reddatur, sed per breve aliquod differt spatium. Similiter si coniux frequentius petat, quam par sit, hac tamen intelligo, modo non sit incontinentia periculum, vel gratis morbi in petente. Nauar. c. 16, n. 24. Henrig. l. 1, c. 15, n. 7. Rodig. in f. c. 14. Regional. l. 3, n. 2, 82. Filliae. tr. 10, c. 9. Diana p. 5, tr. 5, resol. 14 & tr. 14, resol. 36.

Pactum non petendi, nec reddendi debitum mutuo coniungit, assensu initium validum est. Validum Quia nulli irrogatur iniuria: & sicut possunt est possunt coniuges se mutuo voto ad id ligare, ita possunt non petere mutuo pacto. At potest coniux uterque licet èd debitus pactu remittere. Quia omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur: cum igit ergo mutuo consenserit id conuentum sit, nec sensu. Deo sit obligata ea continentia: poterit mutua voluntate id pactum dissoluiri. Nauar. c. 12, n. 5, 9. Henrig. l. 1, c. 15, n. 8. Rodig. tr. 1, sum. 24, n. 14. Ast si alter coniux nolit pactum remittere, sed illi stare, non tenetur alter reddere: quia non debitum, nam per pactum ins acquisivit, et liber sit ab ea obligatione. Si tamen coniux videtur alterum pacti initi poniere, adeoque ad venerem propensum esse, ut negata sibi copula, probabiliter existimet incontinentia maculari: tenueretur reddere non ex iustitia, sed ex charitate, ad subveniendum periculo ruina coniugis Elig. Basile. v. Debitum coning. 1, n. 3.

Præterea excusat à reditione debiti animæ periculum, v. gr. si aliqua circumstantia vsu Matrimonij illicetum redederet. Item excusat vice præterea à periculū, vel notabilis infirmitatis, quamvis in reditione coniuge petente incontinentia ad esset periculum. Quia obligatio reddendi debitum, intelligi. me perire, salua sanitate & ordine naturæ, seu salua lim, & subiecti consistentia. Vnde ob hanc causam ex gravis causa, coniux febri laborans, vel statim post pores inf. prandiū, vel si petens laprosus sit, aut morbo gal. mitatu. lico laboreter alterque sit sanus, & Medicorum iudicio gravis infestatio adsit periculum; & hoc intellige, modo ante Matrimonium sanus ne scierit, alterum huiusmodi morbis infectum: si scierit, tenetur reddere. Quia per Matrimonij contractum ad hoc se obligavit. Itē excusat vice feminæ à reddendo, quia iudiciorum Medicorum non potest prolem vitam edere, & ex hoc imminentibz fibi periculum vita ex partu difficultate. Posset tamen haec feminæ reddere debitum,

Sect. I. De Matrim. Essentia. Recep. Sent. 51

bitum, iudicetur & petere ad vitandum in se, vel
in coniuge incontinentiae periculum. postpon-
sito graui mortis periculo: quod certum omni-
nō non est. Sanch. l.9.d.6.m.8. Sa v. Debitum,
n.15 Reginal. l.11.n.283. Sotus in 4. dist. 3. q.
1. a. 1. Bonac. de Mari. q.4. p. 1. n.4. Graf. p. 1.
l.1.c.83. Rodrig. t.1. sum. c.242.

88 Per le loquendo non tenetur coniux debi-
tum reddere alteri coniugi petenti tempore
mortis, furoris vel ebrietatis. Quia furiosus vel ebrios
humano modo non petet. Per accidens autem
heripotest, ut coniux ei reddere teneatur, verbi
gratia, si ebrios aliquoquin expleturus sit libidi-
nem modo illicito. At vir mentis compos pec-
cabit reddendo debitum vxori amenti, cum ad-
sit periculum abortus, & enecandi factum in
vtero, si ipsa concepit. Si autem vxor sit sui
compos, vir autem amens, licetibet reddere viro
amenti. Quia periculum prolixi potest a fœmi-
na preceaveri. Reginal. l.11. n.347. Sa v. Debi-
tum, n.16. Henr. lib.11. c.10. Sanch. l.9.d.2.

19 A reddendo debito excusat coniux ex coœ-
stituente de potentia. Quia impossibilium non est
obligatio. Peccatum vero est mortale, de in-
dustria huiusmodi procurare impotentiam. Quia
notabilem proximo coniunctum habet iniuriam.
Hoc autem verum, non tantū cum quis sc̄iter
se reddit impotentem modo illico, ut per crea-
bras pollutiones, aut ad alias accessum; sed etiā
cum scient modo licito, ut per notabilem
in vigiliis, vel ieiunii sexagesim. At culpa vacat
coniux se bona fide extenuans honestis studiis,
& servans Ecclesiæ ieiunia, siā ex deuotio-
ne moderata. Quia per hec efficietur minus
potens, non tamē impotens ad reddendum.
Vnde maritus iure iustitia non tenetur calidis
vitæ, ut potens ad copulam efficiatur sed sufficit
ut se impotentem non reddit. Aliquando enim
lege charitatis ad id tenebitur, dum sine graui
corporæ salutis detrimento id potest efficere,
& vxor graue incontinentia periculum pati-
tur, nisi frequentius sibi coniugali copula sub-
veniantur, similiter non licet vxori, ita se absti-
nentis & vigilis dedere, ut deformati, viroque
reddat exola. Sylvest. verb. Debitum 2.
Sánchez libr. 9. d. 3. numer. 2. Reginal. libr.
21. numer. 285. Rosella verb. Debitum, nu. 2.
Fillius māt. 10. numer. 305. Ponti. lib. 10. cap. 2.
num. 7. & 8.

90 Scio, coniuges communi ex consensu posse
ac copula abstineri, secluso incontinentia per-
iculo, nō prolem multiplicent, quam alendo
non sunt, ut docent Nauar. c.16. n.25. Sanch. l.
9. d. 15. n. 1. Reginal. l. 31. n. 289. Nō tamē exi-
mitur coniux à redditione debiti alteri coniugi
petenti, gratia nō multiplicandi prolem. Quia
ageret contra finem Matrimonij primarium
qui est proles procreatio. At mortale piaculum
non est ob eam causam debitum abnegare,
quando non est incontinentia periculum in
altero coniuge. Quia ab aliis instiū debitis
per solvendis excusat incommodes magna, &
difficultas in filiis alēdis videtur esse cauta suffi-
cients ad illum excludandum. Diana p.3. de Sa-
cram. ref. 21. Sa v. Debitum, n.18.

91 Coniux debitum potest, imo tenetur redde-
re alteri coniugi illicite petenti, quod in ex-
igente culpa lethalis est non ob aliquam circu-
stantiam tenentem se ex parte actus sed obſlo-
lā circumstantiam personæ exigentis, v.gr. si ma-
Escr. & Mend. Theol. Moral. T. III. P. II.

lo fine petat; vel ratione voti castitatis, quo est
illigatus. Quia petens cum huicmodi circum-
stantia, nem amissus petendi, quoniam petat
illicite. Tamen quando vitum personale pri-
uat coniugem iure debitum exigendi, tunc al-
ter reddere non tenetur, sed iuste potest dene-
gare; v.gr. si coniuge affinitatem contrahat cum
tuō coniuge ob copulam cum eius consanguineo
habita: vel cognitionem cum eo spiritua-
le. Quia ex quo actor perdit ius petendi,
reus habet ius non debendi, negandi, & exci-
piendi. si vero sit incontinentia periculum in
coniuge privato iure petendi ob affinitatem,
aut cognitionem spirituale: lege charitatis
tenetur alter coniux innocens ei incommodo
subuenire sue reddendo exigenti, siue petendo.
Monachus tamen, coniugem, qui affinitatem, aut
spiritualiter cognitionem contraxit, aut voto
castitatis illigatur, non posse reddere debitum
alteri, nisi quando ex lega iustitia reddere alias
adstringitur. Henr. lib.11. c.15. n.8. Sylvest. v. Ma-
trimoniū 8. q.15. dist. 7. Cour. 4. Decretal. p.2.
c.7. §.2. n.5. Sanch. l.9.d.6. num. 8. 13. & 14. Co-
inch. d. 3. n. 8.

Mortale est debitus reddere, quoties pe-
tens lethali ter delinquit ob aliquā ipsius actus
coniugalē circumstantiam: & non solum ob
solam circumstantiam personæ: v.gr. si petat
debitum in loco Sacro, vel publico, aut cum
linguis ob
abofus periculo. Quia siue petatio afficitur
illa prava circumstantia, ita & redditio vitaque
enim polluit locum Sacrum, aduerterat hone-
stati, estque in tertij damnum. Petrus. Soto de tam.
Matr. lebt. 16. Sanch. l.9.d.6. n.16.

Debitum abnegandum non est petenti so-
lum cum veniali piaculo sive ob circumstan-
tiam personæ, sive ob circumstantiam actus, il-
licite petatur. Quia adeat semper ista causa
excusas redditionem, videlicet, ne displicea-
tur petenti, ne orientur lites, ac discordia inter
coniuges, & ne priuatu abesse culpa iure red-
dendi. Henr. libr. 11. cap. 16. numer. 6. Sanchez
lib. 9. d. 16. numer. 8. Diana part. 3. de Sacram.
ref. 296.

Negare licet coniugale debitum ad vitan-
dum magnum in bonis pecuniaris aut in fa-
ma detrimentum vel ad magnam in illis com-
moditatibus acquirendam. Vnde quoties ad fa-
milia gubernationem, ac rei familiaris neces-
sitatem exigitur coniugis absentia copula im-
peditiva etiam per longum tempus, non debet
censiū impedimentum irrationabile, & illici-
tum. Nauar. c.16. n. 3. 2. Sotus in 4. dist. 32. q.1.
a.3. Sanch. l.9.d. 4. n. 13.

92 Qui communem prolem in necessitate ba-
ptizauit, vel è Sacro lenauit fonte, quando sci-
ficet non aderat aliis qui eam dilueret: potest
petere, ac reddere debitum, non obstante spi-
rituali cognitione contracta cum coniuge.
Quia ex quo non est, ut aliquis subeat pena
priuationis debiti reddendi ac petendi absque
culpa, immo ex eo quod satisfecit obligationi
filium diluens ne aeternum deperiret. Cap. Ad
limina 30. q. 1. Sylvi. in suppl. q. 5. 6. art. 2. Prigatur in-
Coninch. d. 34. n. 6. 9. Henr. lib. 11. c. 28. Valent.
to. 4. d. 4. q. 2. p. 1. n. 3.

93 Qui scienter seu ex malitia extra necessita-
tem diluit, aut tanquam patrinus in Baptil-
filius aut
mo, vel Confirmatione tenet communem proprium cō-
filiū, aut proprium alterius coniugis, pri-
uare

52 Theologie Moralis Lib. XXV.

natur exigendi debiti potestate tenetur tamen illud reddere. Sanch. lib. 2. d. 26. num. 7. Sa verb. Matrimonij impedimenta, num. 5. Reginal. l. 31. num. 291.

97 *Quiccum coniugis consanguineo, vel consanguinea, non potest debitum petere, reddere autem tenetur. Hac autem priuatio debiti locum habet quantumuis copula sit oculata ante omnem Iudicis sententiam. Coniux vero cui debiti petitio interdicta est ratione affinitatis peccat mortaliter petendo, non obtenta dispensatione. Quia in re graui Ecclesiae praecepto contravenit. Henr. lib. 11. cap. 15. num. 11. Candelabrum aureum de Matrimon. 1. part. m. 97. Diana part. 3. tract. de Sacram. resol. 296. Sylvi. in suppl. question. 5 art. 4. concl. 2. & 3.*

98 *Impedimenta. Non impeditur a petitione debiti, qui habuit rem cum feminâ in tertio, ac quarto gradenit ad duum sua vxore coniunctâ, sibique eodem gradum prium & secundum cundum, non ultra. Coniux, qui contrarium iure prescribi probari non potest. Itaque affinitas incestu contracta vñque ad secundum foliummodo gradum impedit debiti petitionem. Quod etiam fertur Sacram Congregationem declarasse, & merito. Quia affinitas non impedit, nec dirimit Matrimonium, nisi ob copulam ad quam ordinatur, nam est indecens inter affines: Ergo eo ipso quod eiusmodi affinitas restricta est per Tridentinum, vt non impedit, neque dirimit Matrimonium nisi in primo, & secundo gradu: etiam censeatur restricta vt non impedit petitionem copulae nisi in eisdem gradibus. Vnde quamvis petere debitum, si distinctum a contractu Matrimonij: eo tamen ipso quod affinitas non obstat contractui, neque obstat debiti petitioni. Pontif. l. 7. c. 33. citans multos. Sanchez lib. 9. d. 27. num. 14.*

99 *Vxor non priuatur iure debitum coniugale petendi, quando per vim absolutam, & metum grauem cogit ad copulam cum consanguineo, viri in primo, vel secundo gradu. Quia æquum non est, vt que caret culpa subeat prenam priuationis debitum petendi. Navar. c. 27. n. 63, & alii.*

100 *Coniux, qui post Matrimonium initum contrahit affinitatem, aut spirituali cognitionem cum suo coniuge ignorante iuri vel facti invincibili, non priuatur iure petendi debitu. Quia iura prohibent debiti petitionem, quando affinitas, aut spiritualis cognitio scienter est contracta. Imo quamvis quis habeat scientiam legis, & facti, nescit tamen, ex huiusmodi copula, cum consanguinea vxoris in primo & secundo gradu coniurgere priuationem iuris petendi debiti ab uxore iure petendi non priuatur. Quia ignorantia pene sicut ab incurrenda excommunicatione, irregularitate ex delicto, & aliis Censuris excusat: ita ab incurrenda priuatione iuris debiti petendi. Sa v. Debitum, n. 13. Henr. l. 11. c. 15. Sust. 3. p. d. 67. Navar. c. 16. n. 33. & c. 23. n. 47. Säch. l. 9. d. 32. Diana p. 3. tr. 16. resol. 12.*

101 *Qui dubitat de sui coniugij valore non potest debitum petere ante diligenter adhibitam in agnitione veritatis assequenda. Quia fieri potest, vt Matrimonium sit inualidum, vnde fornicationis se periculo exponeret. Attamen hic tenetur coniugi alteri, petenti debitu reddere, qui de coniugij validitate non dubitat. Quia alter est in*

possessione, & non habet possidēris coditio. Bañes diligentiam 2. i. q. 61. a. 6. d. b. 3. R. i. d. g. 10. 1. sum. c. 2. 4. 2. m. 4. adhibitam, Hériq. l. 12. c. 6. m. 5. & 7. Diana p. 4. tr. 3. re. al. 1. 5. tenetur ta-

Et hoc mihi verum quoad redditio non men redi-
solum post adhibitam diligentiam ad assequen-
dam veritatem, sed etiam ante illam adhibitam.
Quia ex duobus malis minus est eligendum,
quando alioquin perplexus quis esset vinculo
peccati ad vitramque partem, siue agendo si-
ue omittendo agere. At minus malum est, red-
dere, quam non reddere cum illad opponatur
virtuti castitatis, hoc autem iustitia.

Verum qui post adhibitam diligentiam ad
assequendam veritatem, adhuc dubius manet
de sui coniugij bona fide inita validitate: potest
dere, qui non solum reddere, sed etiam petere debitum. Post dilige-
tum adhuc
tiam adhuc
ignorantia laborat, quia a piaciulo ex-
bitum ad-
cusat: & non obstante dubio speculativo de
huc dubius
valore. Matrimonij, potest practice indicare si
manet, ut
bi illo vti licere, cum pro se stet possessio. Si vterque
Quando vero vterque coniux dubitat de valo-
dubitatu-
re coniugij bona fide contracti, neuter potest newer pe-
ttere, nec reddere ante diligentiam sufficien-
tis peti-
tem adhibitam. Quia vterque se fornicationis nec reddi
periculo exponeret: post diligentem verò in re,
quisitione vterque potest petere, & reddere.
Coninch. d. 3. n. 15. Filliuc. r. 10. n. 34. Bonac.
de Mar. q. 4. p. 4. n. 6. Valer. 10. 4. d. 10. q. 6. p. n. 2.

Qui vero mala fide Matrimonium contraxit,
dubitans de aliquo impedimento dirimente, non potest
petere debitum petere. Quia nullum ad id ins petere, qui
acquisiuit per Matrimonium cum huiusmodi mala fide
dubio contractum, cum possessio mala fide in-
contractis,
cepta ins non tribuat. Tamen tenetur reddere dubitantes
coniugij petenti, qui bona fide contractis, nec impe-
dimentum
dubitans de Matrimonij valore. Quia cum hic ius to dirimere,
ad copulam acquisiuit, non potest suo iure spo-
liari ob malam fidem alterius, donec confiteatur
ritum esse coniugij. Quando vero coniux vter-
que mala fide contractis, dubitus de aliquo im-
pedimento dirimente, neuter potest petere, ant
reddere. Sanch. l. 2. d. 42. n. 1. Coninch. d. 3. n.
101. Henr. l. ii. c. 6. n. 5.

Qui probabiliter opinatur Matrimonium à
se bona fide initum, esse nullum, non potest de-
bitum petere, sed non opinanti id reddere ten-
etur. Si tamen pro validitate, & nullitate Mattri-
monij opinionem probabilem coniux habeat,
tunc potest petere, & reddere. Qui potest fe-
re, sed ten-
qui opinionem probabilem probabiliori relata-
re reddere
Reginald., 31. n. 30. Sanch. l. 2. d. 44. n. 4. ex D. id non op-
Thos. in suppl. q. 55. a. 9.

Non potest petere, nec reddere debitum con-
iux, qui moraliter certus est, Matrimonij sui es-
se nullum. Quia ex parte sua cognoscit coniugem
alterum non suu, quod est malum intrinsecum. Et hoc
verum existimo, quāvis Matrimonium contra-
dictum sit bona fide ab altero coniuge, & com-
pellatur ab Ecclesia per excommunicationem,
& etiā grauissima sequuntur scandala, incom-
moda, & vita periculi. Quia cū excommunicatio-
nem falsa prescriptio nitatur, corā Deo non li-
git. Et quia si contrarium assenseretur, seque-
tur, fornicationem aliquando esse licitam, vide-
licet, propter famam, vel vita periculum. At hoc
dicere erronem est, cum si mala intrinsecum
fornicatio. Coninch. d. 34. num. 96. Navar. c. 6.
n. 39. Sanch. l. 2. d. 39. n. 5. & 7. Sylvi. in suppl. q. 45. art. 4. quæst. 5. Scio, Mollesium in sum. tom.

Sect. I. De Matrim. Essentia. Recep. Sent. 53

103. fum. tr. 4. c. 14. n. 90. & alios assertuisse contraria sententiam probabilitatem habere: nempe scimus teneri reddere debitum viro impedimentorum dirimens ignorantis, si non reddens per illum sit occidenda. Quia cum vir bona fide naturatur, vitium iure suo petendo debitum, & illa fornicatio erit materialis: & mulier magis tenetur non facere alteri apertā iniuriam quam per culum fornicationis materialis vitare. At sententiam hanc reiicio, quia contrarium definitur in Cap. Inquisitione, de sent. excommunicis, & illam erroneam Sanchez citatus merito appellat.

Coniux dubitanus de sui Matrimonij valore, sine post examen, sive antea, non tenetur reddere debitum in priori bimestri. Quia alter non habet iure petendi. Qui autem post bimestrum nondum coniunctim a Matrimonio, & de eius valore dubitat: potest reddere debitum, ne ultra tempus bimestre signatum a iure, alterum coniugem detineat. Quia non tenetur cum tanto suo detrimento, vel alterius, aut Religionem ingredi, aut a reditione debiti in dubio abstine. Unde licet se illi materialis fornicationis pericolo exponit. Vafq. 1. 2. d. 66. n. 6. m. 33. Salas 1. 2. tr. 8. d. vni. f. 67. 2. n. 208.

106. Tuliciana de
moralibus
imperioribus
uribus in
partim.

CAPUT VIII.

Derectio Debiri coniugalis resu.

VT actus matrimonialis non solum sit licitus, sed & meritorius, multæ conditiones sunt obseruandæ his indicate versibus:

Sit modus, & firmitas, sine damno, solle, cohære.
Sit locus, & tempus, tactus, in pernitio vobum.
Primo Modus requiritur: ex parte enim modi, vel situ congressus coniugalis potest reddi virtus, cum scilicet adulteratur coniux naturali concubendi modo, qui si non seruat tard tamē erit mortale piaculū, modo seruetur vas naturale, & intra illud semen viri recipi valeat; plerumque tamen gravis veniale est, nisi aliqua necessitas excusat: Ponti. libr. 10. capit. 11. Tole. lib. 7. cap. 24. num. 1. Henr. lib. 11. cap. 16. num. 6. Coninch. d. 21. num. 80. Reginal. libr. 31. num. 33. Sanchez lib. 9. d. 16. num. 3. Diana part. 3. tr. 4. refol. 204.

Contingit, coniuges mortaliter peccare, quando vase naturali dimisso, abutuntur, vel abutuntur non naturali: Aut procurant voluntariam seminis effusionem extra copula coniugalis vase legitimum: vel tali modo coeunt, ex quo sequitur voluntaria extra vas feminis profusio. Quia tunc impeditur generatio prolixi. In reliquis autem, quæ coniuges in copula efficiunt, tenuto legitimo vase, culpam veniam non excedunt: Quia generatio minimè impeditur. Gaf. part. 1. lib. 2. cap. 82. n. 13. Filluc. tr. 10. n. 32. 9. Sanchez. lib. 9. d. 16. Ponti. 1. 10. c. 11. n. 7.

Secundo Finitus assertandus in vnu Matrimonij. Cetero multiplex potest esse per coniuges. Generatio prolixi, fuga in continentia, debiti redditio, significatio vniuersitatis Christi cum Ecclesia, sanitas corporis, delectatio carnalis. Licitus ergo est actus coniugalis relatus in bonum prolixi, aut in bonum fidei, nempe dum exercetur Ezech. & Mend. Theol. Moral. Tom. III. P. II

gratia prolis habenda, aut seruanda fidei alteri coniungi debitum reddendo. Si finis hic in sola prole sifatur, à culpa veniali immuni non erit. Quis debet intendi proles ad cultum Dei amplificandum: enim staretur in creatura, nec bonum esset Sacramenti. Sufficeret autem ad meritum, si in ipso actu, vel habitu in Deum referatur. Bonac. de Mar. q. 4. pun. 6. m. 6. Sanchez. l. 9. d. 8. n. 2. Reginal. l. 31. n. 3; 6. ex D. Thos. in dif. 11. q. 2. a. 1. ad 1.

Ex circumstantia finis mortalitatis est coniugalis actus, quando finis ipsæ est mortalitatis: vbi vero est venialis finis culpa erit venialis. Et hoc inter se inveniatur de exigenete debitum malo fine, aut minus legitimus; reddens enim omni culpa vel venialis vacat; quia prava illa circumstantia ex parte hominis potensis se tenens, non inficit actum reddentis debitum ex iustitia. Quando vero fines extranei, in se tamen liciti, non sunt principalis intentio, ad quam actus coniugalis referatur, sed secundarij, & motu applicationis ad concubitum, nulla est culpa. Sylvest. v. Delib. q. 2. D. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 7. Sanchez. l. 9. d. 8. n. 2.

Petito debiti causa fornicationis vitande in ipsomet potente tunc (quidem, aiunt) à culpa venialis est immunis, quando, adhibitis aliis modis, nequit coniux carnis stimulos sedducere; secundum quando potest conuenienter alio modo ab incontinentia abstinere: tunc enim erit veniale. Scio, hanc limitationem aliquibus non placere, cat.

(de quo Sect. 2.) & therito. Quia valde anxii redentur coniuges, praesertim qui sine spe prolixi copulantur, si examinare debeant, num aliis mediis, verbi gratia, ieiuniis, aliisque corporis afflictionibus, ut possint incontinentia meditari, similiter dixerim de petitione debiti ad tuenda, aut instauranda valeritudinis finem: hæc enim culpa vacat, etiam proportionata ad hunc finem alia media occurrant. Quia nulla emergere potest inordinatio cum coniux vta tur re in se non mala ad effectum honestum, ad quem naturaliter est proportionata. Henr. l. 11. c. 16. num. 4. Reginal. l. 31. n. 38. Rodrig. 10. 12. sum. c. 24. n. 15. Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 4.

Vnde coniugi ob finem voluptatis tunc est culpa lethalis, quando voluptas limites Matrimonij excedit; verbi gratia quando coniux ita volupitate captus ad suum accedit, vt paratus voluptuose sit ad accedendum, quamvis suus non est culpa lethalis, sit. Quia vere gerit animum fornicandi. In eo tamen accedit, vt sit mortale peccatum, debet adesse actualis illa prava voluntas: & habitualis ad illum non sufficeret. Quia nullus habitibus, sed actibus meretur, aut demeretur. Proutdè culpa est mortalitatis, si coniux in actu matrimoniali delectetur in alterius viri, aut scimie cogitatione carnaliter dilectorum. Quia est delectatio morosa in obiecto moraliter malo. Si tamen delectatio in nulla re turpi esset, sed in sola pulchritudine viri, aut feminæ vt vel sic ad actum coniugalem excitetur: nullam video lethalis culpa suspicionem. Quia delectatio in nullum obiectum turpe fertur, & ad honestum finem dirigitur. Ab hoc nihilominus coniuges periculo abstraherem. Sylvest. v. Debitum. q. 2. Sanchez. l. 9. d. 7. n. 6.

Accedit ad vxorem causam voluptatis, veniale ram accedere non est. Quia libido illa limites Matrimonij non excedit, et si enim aetate copula habeatur propter causam similiam, habitu tamen referatur ad coniugij fines, excedentur.

54 Theologiae Moralis. Lib. XXV.

cum à principio coniuges Matrimonium inie-
xint propter illos fines. Verum honestum est
delectationem capere in re, quia quis licet
potest operari operans namque propter dele-
ctationem, operatur simul ob honestum si
nem ex parte operis: licet ex parte sua, id est
operatis propter finē delectabilē operetur. Ha-
sentia coniuges à multis venib[us] excusū
piaculis. Scio probabilem contraria[m] esse ser-
tentiam, de qua proprium Problema instituita
Ponti. l. 2. c. 21. n. 6. 7. & l. 10. c. 10. Diana p.

tr. 4. resol. 216. Sancius in select. d. 23. n. 25.

Tertio requiritur ut actus coniugalis **fim** damno geratur, id est, ut damnum vitetur, cuius conditionis defectu peccatum mortalium non contra verbis operari possit.

quis potest contrahere, verbi gratia, quando
inde aborsus periculum probabiliter timeret
ut accidat aliquando tempore coagulationis
& formationis fetus: tunc enim matrix ob de-
lectationem aperitur, & materia nondum per-
fecte coagulata protruditur. Adeo etiam per-
iculum fetus, quando coniuges congregantur
proxime ante partum, nam eo tempore
potest fetus haud difficile suffocari ob semina
abundantiam. Tale tamen periculum raro ex-
ista certum hic & nunc, ut coniuges illud su-
mortaliter vitare teneantur. Reginald. l.3.i.7.34.
Sylvestr. v.1. cibitum, p.8. Sanch. l.9.d. 22.m.

Valent. 4.10.d.10.q.6.punct.2.

Accedere ad uxorem mentis temporis mortalis non est sed ut in aliis aliquando nec via nascitur est. Menstrui tempore accedere ad vxorem mortale non est, sed ut plurimum veniale oī iphonclatam & turpitudinem quo illo reputatur in actu. Quando autem fluxus menstruus est continuus nullum peccatum erit in via oī vxorem accedere. Quia raro posset iure suavitatis à menstruata ablinueret vxore, si autem fluxum semen patiatur, non delinquit per tendo. Quia semen illud generatione est incep- sione, & cum nullus deinceps parturit

tum, & sic proles nullū inde dānum patiētū
Henriq.lai.c.15.n.7.Tolet.l.7.c.24.n.1.Rodrig
p.:sum.c.142.n.17.Sanch.l.9.d.21.Diana p.
tr.4.resol.204.

Quarto requiritur ad rectum Matrimonium, ut coniugale debitum coniugi petetur reddatur, quod innuitur verbo illo solle. Et per hoc indicatur potestas, quam eterque habet coniux super alterius corpus: ita ut alter a iustitia teneatur potenti reddere sub pena mortalium piaculi, nisi causa rationabilis exceptet. In prafatis scilicet liquidate constat. Regim. 1. 1. n. 24. Toler. l. 7. c. 24. n. 2.

118 Debet procurari similitudinem feminam effusione ad aliud licet testiculae. At cum proprieta potestas, quam habet corporis in sui coniugis corpus, sit in eius semen: idem conari debent, ut simul semen int. Quia quando vis semen feminæ nec actum nec passum generationem concurreat iuxta probabilitatem sententiam, iuvat tamen ad factum se

mai sententiis, ius*ad* m*o*st*io*m*e*fformandum. Vnde coniugi tadi*o*ri ad seminandum licet se tactibus p*rae*pare ad copulam, vt possit simul cum viro i*min*are. At si vir postquam seminavit, se retrahat ante vxoris seminationem, vxor potest tactibus excitate, donec seminet. Quia illi actus ad complementum coniugalis actus ornantur. Scio quosdam hoc vxori negare, quo *sef. 2. Henr. 1. 9. c. 6.* Sa. v. *Debi*um, n. *Sanch. 1. 9. d. 19. Bonac. hic. g. 4. p*rae*n*o*. 6. 14. & *Caiet. 2. 2. q. 15. 4. a. 11. dub. 5. Diana p. 2. 17. 3. re* 38. *Filiuc. tr. 10. m. 3. 30.**

Aliquando licet viro ipsa in copula non

minate, scilicet si vxor non seminavit, nec in Aliquo anno vno, & altero si minuti extra vas periculū ad-
erit. Et si anno un-
usit. Quia cōpula ab q̄ seminatio est solū no-
nante ali-
do quidā tactus qui licitus est obiugibus, celsa-
quando non
te pollari possit. Si ergo animo f-
tum

per pollutionem pericul. Sic ut enim possunt coniuges communis consensu non vacare copulae ac generatione; eodem consensu licetib[us] a copula intercepta defisteret, vbi neutrius seminis sit dispensandum. Iusta itē causa non seminandi esset, ne feminatio salutis noceat; vel si conjuges sint pauperes, & prole abundant, quā alendo non sūt vel ad sedandā concupiscentiā. Si autem fēmina ī feminari, vel ad id excitata sit, ita ut probabile periculū seminandi adsit: lethali terribilitate maritus data opera à copula defisiēs antē proprij seminis effusione em. Quia est peccatum contrā naturā, cum sit consumatus coitus ex parte fēmina ex quo sequi nequit generationis; si vero ē cōtraria accidat, nē pē si viro semināte, fēmina antē proprij seminis effusione à copula defisiat, vel data opera nitatur non seminare, mortale non esset, sed solū veniale. Quia eius semē ad generationē non desideratur. Laym. l. 3. sett. 4.n.19. Lefsi. l. 4. o. 3. n.55. Pontil. l. 10. o. 1. Diana p. 3. tr. 4. resol. 204. & 227. O. p. 3. tr. 14. resol. 37.

Mulier fuit satisfacti obligationi, si viro exigit
gēti dedit quidē corporis vsū animū tamē ad
alia conuertat, ita vt natura nō excitat. Quia
eo ipso cōgrēstus est aptus ad generationē, stetili-
ris enim quā certō nouit, se non seminatur, potest
actū coniugalē exercere, tā petēdo quā
reddēdo quā tamē minimū licet, si viro le-
mināce requiretetur, vt mulier fuit ad semina-
tionē excitat, atq; adeo in illū finē teneretur
cū excitatione præfata cōiugi subseruit. Vnde
verisimile est coniugatam feminā, cui venerij
nō placet actus, posse in reddendo debito ani-
mū ad alia conuerte, & sic frigidā remanere.
Quia semē feminē nō omnīnd requiritur ad
generationē, nō conciatio narua solū requiri-
tur ad seminationē videntur. Attamē nō potest mulier
ita se gerere, ex intentione generationis im-
pediēdꝝ. Præposit. in 3.p. q. 6. de bonis Matri. d. 4.
120
Littera malinū
debitum riden-
dens animū
ad alia dimi-
ttre ne nū-
tra excusat
ad feminū
effusione.

Amortali excusari vitrum, qui in acto coniugali non seminat, quamvis feminis iā seminariet, & post feminis seminatione aduteretur, periculum sibi imminere, si seminet, quod ante coitum non aduterit. Idē afferro, si fera aut hostis superueniret, vel si aduersaretur naturali honestati aliquo superuenienti testunc enim potest vir se retrahere etiam si adit extravas effusionis periculum. Quia licet natura nullam feminis administrationem homini concederit ut extra legitimū Matrimonij concessam effudere possitat ut illud nō effuderet intra cōgrēsū illū, concessit administrationē in casu vrgēstissimo, scilicet, ad vitam tuendam, ac naturali consulēdū honestati. Sāch. l. 9. d. 19. n. 6. & alij.

Quando autem Matrimonio consummato,
superuenit cōiugibus impotentia intrā vas se-
minādi ob morbi aliquē, ob seniū viri, vel ar-
etitudine foemine; nullatenus licita est eis cō-
iugalis copula sed amplexus, oscula, & tactus
modo periculū pollutionis nō adsit, illistantque
vere cōiugibus permittuntur. Si v̄d̄ cōsidera-
tis omnibus circumstantiis, probabilis spes ad-
fuerit intra vas seminandi, licitum est his con-
iungibus id ipsum per copulam attentare, etiā
per accidēns, ac præter eorum intentionem
extrā vas semen profundatur. Quando v̄d̄

Sect. I. De Matrim. Essentia, Recep. Sent. 55

Vxor semen intrà vas receptum retinere non valet, licetum est nihiloninus copula vxi. Quia talis effusio præter intentionem evenit & matris feminæ sibi necessariū semen attrahit ad generationem, expulso superfluo. Bonac. hic. qu. 4. pñct. 6. numer. 17. Henr. lib. 11. cap. 16. num. 7. Sanch. lib. 9. d. 17. num. 20. 21. & 22. Rebel. lib. 3. qu. 16. Reginald. libr. 31. num. 334. Nuar. cap. 2. num. 60. Mortaliter autem peccare feminæ statim post coitum mingens, vel quidquam aliud gerens ea intentio, vt receptum semen effundat. Quia faceret contra finem, ad quem femen est à natura insitum. Sanch. d. 20. num. 3. Quod si ex Bellachij de casib. referu. part. 2. qu. 4. num. 363; sententia mulier mortaliter non delinquat, quia ex hoc non possit generatio impediiri: posset tamen contra conscientiam delinquere. Dia-

na part. 5. art. 5. resol. 15.

Quinto requiritur coniugum coabitatio in eodem thoro, ac domo, quod innuitur verbo illo, Cohab. Vnde qui dimittit vxorem, & per alienas prouincias sine eius licentia, vel casu virgenti diuagatur, in status mortalis culpa est, nec absoluendus, donec proponat, ad uxorem redire. Quia subtrahit ei vius Matrimonij comoditatem, cui ex iustitia obicem aponere non debet. In aliquibus ramen casibus non tenetur vxor viro coabitare, & è contraria gratia, per alterutrius fornicationem: & cum alter trahit alterum ad peccandam, ut alter non possit se ab ipsis, liberare, quin peccet: & cum alter sit infidelis, vel hereticus, & cum vius coniugum timet sibi infestationem lepre, vel alterius contagiosi morbi, si cum infecto coniuge coabitare. Porro vror tenetur sequi virum vltro mutantem domicilium, quando nullum extat pactum in contrarium. Tolet. lib. 7. cap. 25. Nuar. cap. 16. num. 25; Valent. tom. 4. d. 10. q. 4. pñct. 2. Sanch. lib. 9. d. 24. num. 19.

Profecto cum vror debeat sequi viri infor-

matum, non per modum pñca, sed tanquam onis Matrimonio annexum: hinc si maritus in exiliu pellatur, aut excommunicetur, vel ex causa necessaria alio transferat domicilium, tenetur vror illum sequi, quamvis ante pa-

rum fecerit, domicilium alio non transferendum. Quando vero tempore contrauti Matrimonij vir solebat diuagari, & vror hoc notum erat, modo vir non vagetur ex turpialiqua causa, tenetur sequi virum. Quia censetur, se ad hoc obligari voluisse. Secùs dixerimus, si feminæ ignoravit, virum solitum esse vagari, tunc enim non tenetur, eum cum suo notabilis in commido sequi. Rodrig. tom. 1. sum. cap. 15. n. 2. Nuar. cap. 14. num. 10. Reginald. lib. 3. n. 509. Sanch. lib. 1. d. 4. num. 12.

Demum in Carmínibus illis num. 107, præmissis aliis particulis continentur, nempè Loci, Lo- cia, Tempus, Táctus, Votum. De loco sacro, vbi us. Temp. non licet coniugalem copulam geri, supradis- pos. Ta. seruimus. De tempore, quo congregi cum vxori, Vot. re fæ non est, diximus, cum de Sacra Communi- nione sermo proceperit. De tactibus, & osculis inter coniuges ad sextum Decalogi præceptum sermo redibit. Quando vero adstricti castitatis yoto coniuges petere, vel reddere possint, aut non possint, in materia de Voto dilucidabimur.

CAPVT IX.

De Diuortio ex adulterio.

Diuortium est Legitima viri ab uxore, vel 126 Diuorium vxoris à viro separatio. Et iuxta Iurisconsultum Diuortium dicitur, vel à mentium diueritate, vel quia in diuersas partes eunt, qui Matrimonium contrahunt. Tripliciter autem potest accipi. Primo, pro Matrimonij dissolutione quo ad thorum, seu quo ad carnalem copulam. Secundo, pro dissolutione Matrimonij quo ad thorum, & habitationem. Tertio, pro repudio, & pro dissolutione Matrimonij quo ad vinculum. Differunt vero diuortium, & repudium, quod diuortium de sola uxore, atque adeo Matrimonio consummato dicitur: repudium autem de uxore, & de sponsa de prælenti nondum cognita. Sanch. libr. 10. d. 1. numer. 1. Bonac. hic. qu. 4. pñct. 5. num. 1. Sylvi. in suppl. qu. 62.

Diuortium quo ad vinculum sive repudium apud Hebreos ante Euangelium, vel licet ex 127 Licitu. Iudæi repudium & Gentilibus Minime. Dei dispensatione, vel quidem permisum fuit tanquam minus malum ad maiora vita. Apud Gentiles permisum fuit iporum legibus, non tamen fuit licitum. Quia pro iis Deus non legitur inquit dispensasse. Post legem autem Euangelicam, nec ipsis Iudæis, nec aliis infidelibus permisum est repudium, nec per illud dicimur Matrimonium. Quia Christus Dominus Mat. 19. id reprobauit. Ideoque Iudæi, & Gentiles repudiantes uxores mortaliter peccant, & cum ad Christianismum conuerterunt, si tempore infidelitatis legitimas repudiarint uxores, cogendi sunt ad illas redire, nisi causus accidat, in quo per conversionem alterius dirimant coniugium infidelitatis tempore contractum. Henr. lib. 11. capite 8. numero 13. Sotus in 4. d. 3. questione 2. articulo 2. Filiu. tract. 10. num. 363. Sanch. libr. 10. d. 1. numer. 9. & 10.

Profecto quatuor sunt diuortij causæ, Adul-

terium: Heres. & Apostasia: Inductio ad pecca-

tuum: & Scandala. Sylvi. in suppl. questione 62. articol. 1.

In primis differo de Adulterio. Certa fide tenendum, per adulterium Matrimonij vinculum non dissolui, sed quo ad thorum, & habitationem. Certe adulterium alterius coniugis est causa sufficiens, vt innocens possit à no-

centie diuertire, vt constat ex verbis Domini Mat. 5. & 17. idque ex Matrimonij natura.

Quia fidem frangenti fides seruanda quo ad

thorum, & habitationem non est.

Matrimonium quo ad thorum, & habitationem dissoluitur per omnes eas species luxurie, Marri-

onum quead in quibus coniux diuidit carnem suam cum

alio: & huiusmodi carnis diuinitio reperitur pri-

mo in omni concubitu naturali cum alio. Quia

talis concubitus est adulterium, sive simplex si

coniux sit solutus: sive duplex, si cum alio con-

iugato accident. Deinde sit carnis diuinitio in co-

nplula contrâ naturam sive Sodomitica cum ma-

re, vel feminæ actiæ, aut passiæ, modo fit

diuinitio carnis suæ cum alio.

E 4 complega.

56 Theologiae Moralis Lib. XXV.

completa. Tertiò sit carnis diuisiō per copulam
feminitatē cum feminā, modū semen vnius in
vas alterius medio instrumento, vel sine illo
immittatur. Denique copula bestialis satis est
ad diuortium. Quia caro coniugis cum bestiae
carne diuiditur. Bonac. hīc, q̄est. 4. p̄nt. 5.
num. 1. Sanch. libr. 10. d. 4. num. 1. & 14. Filliuc.
trat. 10. num. 367. Syluest. verb. Diuorti. q̄est. 7.
Santi. in select. d. 11. num. 12.

¹³¹ At dissolui non potest Matrimonium quo
Minimè ad thorū per eas luxuriæ species, in quibus
autem quā-
caro cum alio non diuiditur. Quia tunc non
do caro non
violatur perfectè Matrimonij fides. Vnde per
diuiditur.
mollitatem non dissoluitur, siue fiat administratio
proprio, siue alieno extrā vas naturale, vel
præposterum. Item nec per oscula, ample-
xus, & tactus libidinosi, quamvis ad-
fuerit animus perueniendi ad adulterium.
Neque per immisionem virilis membra in vas
femineum absque seminatio. Neque per re-
ceptionem feminis in vase absque viri admini-
stratio: verbi gratiā, si in balneo matrix
atraheret semen à viro profusum. Neque per
concupitum cum feminā, aut bestia, mortuis,
vel cum mulieris statua. Quia hæc non est pro-
pria diuisiō carnis cum alio. Copula autem So-
domitica cum propria vxore inuita non est fa-
tis ad dissolutionem. Quia per eam nondiuidit
vir carnem suam cum alio. Si tamen vir admis-
tit ab uxore deflere nollet, tunc haberet
vxor iustam causam diuertendi ob inductio-
nem ad peccatum, de quo inferius. Nauar. con-
fl. 1. de diuor. Sylvest. Tabie. Rosel. Caiet. apud
Sanch. 10. d. 1. m. 8. Henrīq. 1. 11. c. 8. num. 13. &
ipse Sanch. num. 12.

¹³² Quamvis adulterium per se sit causa suffi-
In aliqui- ciens ad diuortium, in aliis tamen casibus
bus casibus verè non licet illud facere. Primi quādū utér-
adulterium que adulterium patravit, vel crimen aequiuia-
ad diuortiū lens. Quia paria delicta mutua compensatio-
non sufficit. ne absoluntur. Secundū, quando vir exp̄ressè,
vel tacitè vxorem prostituit, siue inuitam, siue
volentem: aut conscius adulterij vxoris non
vult prohibere, cum absque suo graui incom-
modo possit. Non sic de vxore conscius adul-
terij viri: quia si positivè consentiat, tunc com-
pensabitur: si verò tantum conscius sit, & non
prohibeat, non est sat. Quando autem vir fuit
tantummodū causa remota, & occasio adul-
terij vxoris, verbi gratiā, si illam iniustè domo
expellit, aut necessaria abnegat alimenta: po-
test ab ea diuortium agere. Tertiū, quando vxor
fuit violenter oppresa, etiam si ipse per acci-
dens violenter caudam dedisset. Si autem non
per vim præcisam, sed per metum grauem co-
gnita fuerit, posse virum ab ea diuertere, alios
affirmare, alios negare scio, de quo section. 2.
Quartū, si coniugi copuletur alter sub viri
proprii specie latenter, & bone ex parte con-
iugis fidei. Quia sicut ignorantia inquinabilis
excusat à culpa, ita & à pena. Idem afferuerim
quādū vxor probabilitate credit, virū obiisse,
alij nubit; Quintū denique, quando coniux in-
nocens condonauit alteri adulterium exp̄ressè
per verba, aut tacitè per signa. Quod si post
reconciliationem relabatur, non relevatur
condonatione facta. Quia præcedens venia ad
futura delicta non trahit. Coninch. d. 35.
num. 7. Filliuc. trat. 10. num. 371. & 372. Hen-
rīq. lib. 11. cap. 17. Reginald. lib. 31. numer. 321. &

¹³³ 322. Sanch. l. o. tota d. 5. v. bertini. Diana p. 3.
trat. 1. 4. resol. 157.

Vt autem coniux in foro conscientiæ sui
coniugis adulterio diuortium gerere valeat, i.e. Quid suffi-
quiritur, ac sufficiat notitia moraliter certa, vel ciat, ut con-
suspicio violenta talis, qualis in foro externo in foro
sufficeret, ad conuincendam de adulterio vox conscientiæ
rem, vt accidat, quando ipsa adulterium profi- diuortium
tetur, vel quando inuenta est nuda cum nudo, gerere pos-
vel sola cum solo in lecto, in locis secretis, la-
tebris commodis, & horis electis. Ex lolis au-
tem oculis, amplexibus, &c. si alia adminicula
non concurrant, non fit violenta suspicio. Mul-
to minus sufficiunt xenia, aut verba amatoria.
Sanchez libro 10. d. 12. à numero 59. Sa. verb.
Diuortium, numero terio, Filliuc. trat. 10.
numer. 388.

Vt verò fiat diuortium in foro externo, re-
quiritur, vt adulterium probetur, & sit nota. In foro ex-
terni: quamvis probatio hæc pro conscientiæ tero pro-
foro sibi vir ius dicere potest, sublati scandalis, batio re-
cum defectus probationis non sit ex culpa sua, quiritur.
Diana post alios part. 3. trat. 4. refo-
l. 257.

¹³⁴ Coniux innocens conscius adulterij sui con-
iugis potest, secluso scandalo, propria authori. Coniux in-
tate facere diuortium ab adulterio, siue deli- nocens po-
tētū sit publicum, siue occultum. Quia in teſt ſecundo
natura frangenti fidem, fides non est feruanda scandalo
citra delictum. In foro tamen externo cog-
nitum ab adulterio probetur. Ipsi thoritate
autem innocens coniux, quamvis per excom-
municationem, vel præceptum à Iudice coga-
tur cohabitare, ex natura rei, & secluso scandalo
adulterio, non tenetur obedire. Quia præceptum Su-
perioris non obligat in conscientia, quando ex
falsa presumptione procedit. Nauar. cap. 2. nu-
mer. 21. Coninch. d. 35. num. 2. Reginald. libr. 21.
287. Diana part. 3. tr. 4. resol. 257. Sylui. in suppl.
gu. 61. art. 3.

Duplici in casu tenetur maritus sub mortali
facere cum vxore adulteria diuortium. Primi, Dupli-
citatē per diuortium emendationis fructum casu tem-
perat, si verò non sperat, sed potius maiora ti-
tur marinū met incommoda obuentura diuortij occasione, diuortium
puta rixas, & cœdes inter ipsum, & parentes facere adul-
terii, diuortium gerere non tenetur. Quia mi-
teria tenetur cum tanto suo incommode ge-
tinguentem corriger in extrema salutis ne-
cessitate non existentem. Secundū tenetur,
quando imminet scandulum, vt si ipse exi-
stet conscius, ac fautor delicti, nec alia ra-
tione valeat scandalo occurrere. Vxor autem
regulariter non tenetur dimittere virum in
adulterio persistentem. Quia est subditus viro,
& ex hoc nullum assoler scandalum obuenire:
communiter enim creditur vxori viri adul-
terium displicere. D. Thom. in suppl. quaſt. 6. 2.
art. 2. Sylui. ibidem. Sanchez lib. 10. d. 1. num. 5.
6. & 10. Tolet. lib. 12. cap. 20. Nauar. cap. 16. num.
18. Coninch. d. 35. dub. 3. Filliuc. trat. 10.
numer. 390.

¹³⁵ Quando autem coniux uterque adulterium
commisit, led alter iam emendatus, potest hic Quid com-
petere diuortium ab altero non emendato, ut erque
quādū eum adnonuit, vt se corrigeret, & re- adulterium
nuit, iudicē denuo fuit in adulterium lapsus. Quia commisit,
quando coniux emendatus monet adulterium, sed alter ab
offert illi reconciliationem: Ergo si post mo- emenda-
tionem nō vult emendari, potest emendatus ab

Sect. I. De Matrim. Essentia, Recep. Sent. 57

ab eo diuertere. Nauar. lib. 4. consil. consil. 1.
de diuort. Reginald. lib. 3. numero 321. Hen-
riqu. libro 11. capite 17. Sanchez libr. 10. d. 7.
numero 4.

¹⁴⁸ Innocens coniux antequam status alteru-
trius mutetur, potest factio diuortio, adulterum
in falso dic cogere, vt ad le redat. Quia sententia diuor-
tio facta est in peccatum adulteri, & in fauorem
innocentis, unde iuri suo renuncians, potest il-
lum in amicitiam reuocare. Ponti. lib. 9. cap. 19.
num. 3. & 4. Diana part. i. tralat. 4. resolut. 257.
Azot. tom. 1. libr. 13. capit. 14. Coninch. d. 35.
dub. 1.

¹³⁹ Nulla actio requiritur coniugi adulterio, vt
solus alii repeat innocentem lapsum in adulterium post
adulterium, lacum diuortij sententiam. Quia retrostantum
sententia, & non est, quod semel recte fuit definitum: &
non est sententia diuortij non fertur sub conditione
adulterio, in fauorem rei, sed absolutè fertur in illius
proposito. Integrum tamen est Iudici, vt eos ex
adulterio officio conciliat, illos cogens, quando adest
scandalum, vel manifestum innocentia per-
culum. Hinc fornicationi dans operam post di-
uortij sententiam, non tenetur admittere adul-
terium a se dimisum, donec per Ecclesiā com-
pellatur. Imò nec tenetur fateri crimen coram
Iudice ex officio procedente, nisi iuridice in-
terrogatus. Reginald. lib. 31. numero 330.
Henriqu. libr. 11. capite 17. numero 3. Filliuc.
tralat. 10. numero 378. Sanchez libr. 10. d. 9.
numero 10.

¹⁴⁰ Volum quando coniux innocens mutavit
statum, vel quid in Religione professionem
emisit, vel quia Ordine Sacro est initia-
tus, & postea fornicatur, non potest reddi
adulterio relatio, neque officio Iudicis. Quia
iam Monasterio, vel Ecclesiā ius est acquisi-
tum, quod non debet ob delictum amitti. Idem
dixerim, si innocens sit fornicatus post senten-
tiam, sed ante statu mutationem. Nam si post
ea mutet statum, non potest compelli ad redi-
tum cum vxore. Quia vxor priuata est omni-
iure, & Iudex ex officio non deberet perfectio-
rem statuum impeditre. Filliuc. lib. 10. num. 379. Sanch.
lib. 10. d. 9. num. 354.

¹⁴¹ Quando adulterium est notorium, vel post
sententiam diuortij, coniux innocens potest
emittere votum simplex castitatis adulterio in-
uito, vel ad Religionem transire, vel Sacris Or-
dinibus initiari. Quia coniux adulterio priuata
est omni coniugali iure. Nec propterea necesse
est adulterum etiam profiteri, sed potest ma-
nere in seculo etiam absque castitatis voto.
Sanch. lib. 10. d. 11. num. 16. Coninch. d. 35. dub.
5. Reginald. lib. 11. num. 326. Bonac. h.c. qu. 4.
Punct. 5. num. 23. Cauet tamen innocens, ne
Ordo Sacros suscipiat, (addit Bonac.) aut
Religionem ingrediatur, quando delictum adul-
terii coniugis est occultum. Quia fieri po-
tent, vt non probato delicto, vxori adulterii
refutatur, aut sequatur scandalum.

¹⁴² Innocens coniux copulam sponte habens
cum adulterio coniuge etiam occulto, siue pe-
tendo, siue reddendo, modò adulterij sit con-
fessus, censetur adulterij iniuriam condonare:
ac proinde deinceps, non erit sibi integrum fa-
cere diuortium. Quia copula illa amicitiae est
actus, & caro anteà per adulterium divisa ad
vniuersum restituuntur, & sit una cum innocentem
caro; & hoc verum siue copula fiat ante, vel

post diuortium celebratum. Retentio autem
a adulteri apud innocentem censemur etiam con-
donari, modo innocens sit certus de adulterio,
& ipsum sit ita publicum, vt nulla possit
tergueratione celari. Idem affiruerim, si in-
nocens sponte, & scienter familiarem sele ex-
hibeat adultero, colludendo, ridendo, ac come-
dendo cum eo: & à fortiori si oscula, & am-
plexus intercedant. Porro hac tacita condo-
natione solumente presumptione nititur, non
veritate, quare si sit animus non condonandi,
non erit in conscientia foro. In foro tamen
externo presumitur. Quia nullum ius decernit,
esse condonationem. Graf. 2. part. lib. 1. cap. 12.
num. 84. Lopez part. 1. Instrukt. cap. 295. Angles
flor. 1. pari. de Marri. questi. 9. de diuor. artic. 1.
Sotus in 4. d. 36. qu. 20. art. 1. Sylvest. verb. Di-
uorum. qu. 9. Filliuc. tralat. 10. num. 293. Henr. lib. 11. cap. 17.

C A P V T X.

De Diuortio ob heresim, vel apo- stasiam.

¹⁴³ **A** lterā causa diuortij iure diuino natura-
vel apostasias à fide, in qua alter coniux labi-
ta diuortij est. Est de fide in Tridentino fess. 28. can. 8. defi-
nitā veritas, contrā quoddam hereticos admit-
tentes solam fornicationis caufam ad diuor-
tium gerendum. Est tamen inter has causas dif-
ferentia. Crimen, qui ob fornicationem concedit di-
uortium perpetuum ob alias autem causas
nemp̄ heresim, inductionem ad crimina, &
seuiciam, solum est ad tempus, quo durat.
Quia causa in fornicatione est ex ipso coniugij
natura, eo quod fides promissa violata fuit,
cum autem haec sit perpetua, ita & dimissio.
Cetera autem causa cum non sint ex coniugij
natura, perpetuae non sunt, ac proinde
tantummodo dum ipsa permanent, diuortium
permittitur. Bellarm. lib. 1. de Marrimon. cap. 14.
Nauar. cap. 12. num. 21. Sanchez libr. 10. d. 15.
numer. 2.

Coniuix Catholicus potest autoritate pro-
pria, imò tenetur à coniuge heretico non ex-
cepiente recedere. Quia ius naturae obligat
propriū animū periculum cauere. Verum
postquam accessit Ecclesiā sententia damnans
hereticum, in peccatum admissi hereticos cri-
minis Ecclesia facit ius coniugi Catholicō in
perpetuum diuertendi ab heretico etiam resi-
piscēti. Antē sententiam vero, & condemnationem
hereticī tenetur Catholicus resipiscēti admittere ad coniugale confortum.
Hinc coniuge heretico iam Ecclesiā senten-
tia damnato, integrum est Catholicō, ad Sa-
cram Ordinem transire, sicut & ad Religio-
nem, votōve castitatis se adstringere in se-
culo. Ipse vero hereticus iam damnatus posset
etiam ad Religionem transire, obtenta prius
Catholicī licentia; vel sine illa si iam ipse Ca-
tholicus sit professus, vel Ordines Sacros sus-
cepit. Filliuc. tralat. 10. num. 396. Sanch. 1. 10.
d. 15. num. 9. Rodrig. tom. 1. sum. cap. 250. num. 2.
con. 1. 2.

concl. 2. Porti. lib. 9. cap. 22. num. 3. Diana part. 6.
tract. 7. resolut. 25.

¹⁴⁵
Ante sententiam de hæresi non potest compensare adulterum suum delictum cum hæresi.

Quia antè sententiam, non est sufficiens causa diuortij nisi ad tempus, dum scilicet non resipicit: postquam autem est emendatus, tenetur adulterum illum recipere: vnde hæreticus antè sententiam condemnatorum potest ab adultero diuertere: non hic ab illo, nisi ad tempus. Post sententiam autem, quamvis probabile sit, utramque fornicationem, carnalem scilicet, & spiritualem posse compensari: receptioni ex sententia non potest hæreticus vir adulterio pro compensatione. Quia ipsi diuortium est in poenam hæresis, & adulterij alterius hæretici poenam non tollit. Inde compensatio minime datur si uterque coniux sit in hæresim lapsus. Atque qui hæresis non est damnatus potest diuertere a damnato, & reconciliato: hic autem minime ab illi nisi ad tempus, dum non resipicit, & tenetur ad resipiscendum redire, donec condemnatur. Quia in condemnato invenitur causa sufficiens perpetui diuortij, in non condemnato autem solummodo ad tempus. Sanchez lib. 10. d. 16. num. 3. & 4. Sylvest. verb. Diuortium, question. 1. §. 14. Henr. lib. 11. cap. 17. num. 6. & 7. Filliuc. tractat. 10. numero 399. Valent. tom. 4. d. 10. question. 4. punti. 2.

Hoc diuortium ob inductionem ad peccatum, non conceditur perpetuum, sed ad temporis quo indicatio illa ad peccandum durat: & perpetuum proinde resipiciente coniuge ad peccatum in huiusmodi docente, ac tertio conuerso, tenetur alter eum diuortium, admittere. Vnde ratione periculi lapsus in peccatum ad hoc diuortium celebrandum, non est necessaria Iudicis sententia. Quia non est perpetuum. Henr. lib. 11. cap. 77. num. 7. Filliuc. tract. 10. num. 400. Nauar. cap. 22. numer. 22. Sylvest. verb. Diuortium, quæst. ultim. Sanch. libr. 10. d. 17.

148

Quarta causa sufficiens ad faciendum diuortium non perpetuum est sauitia coniugis, quando est tanta, ut absque gravis danni per coniugis ridiculo non possit alter cum illo habitare, donec coniux sauvienter præstet securi-¹⁴⁹ *verbi* causam, & adulterij alterius diuertendi, non perpetua etiam timor futura sauvitiae. Porro huius-tua, sed ad modi sauvitiae potest præsumi quandiu vir retinet tempus, nec concubinam domi, vel etiam extra domum. Propterea vir potest a vita recedere, donec vir dederit sufficiemt cautionem pigroritatem, & fidei floriam, vel saltam iuratorum expellendi concubinam, illamque in posterum non recipienda. Item furor alterius coniugis, quando ita est vehemens, ut alter periculum subeat cohabitando. Vel quando virus coniugum tentauit alterum occidere. Vel quando delictum viri potest esse alteri gravis danni causa, verbi gratia, quando vir est venefica, liberorum interfectrix: vel quando timetur, ut enecet virum, est causa sufficiens. Nauar. cap. 22. num. 22. Filliuc. tract. 10. numer. 401. Sanchez libr. 10. d. 18. Couar. 4. Decretal. part. 2. cap. 7. §. 5. Sylvi. in suppl. q. 62. artic. 1.

Quando diuortium est absolutum, ac perpetuum ratione incorrigibilis sauvitiae, aut furoris alterius coniugis, licet ad Religionem transdiuortium situs vel ad Sacrum Ordinem ei qui sanus est, est perpetuum & innocens. Quia est eadem ratio, que in diuortium: si vero non sit perpetuum, sed temporale, quale communiter esse solet, non licet. Quia cum diuortium perpetuum non sit, ius coniugale non est amisum, sed eius executio est temporaliter suspenfa. Vnde si sanus possit habitare cum altero, non poterit transire ad Religionem. Sanch. 1. 10. d. 18. n. 47. & 48. Nauar. conf. 5. de diuor. Henr. lib. 12. cap. 5. n. 10.

150

Apud innocentem est educanda proles, quando culpa alterius coniugum diuortium Apud quod est factum. Ab hac autem regula aliqui casus coniugem, excipiuntur. Si pars innocens esset infidelis, factio diuortij apud fidem, quamvis in culpa fuerit, est mortis, si educanda. Si mulier ad secundas transit nun-¹⁵¹ *proles*, tunc apud patrem, etiam in culpa fuerit, est factio, si educanda. Si mater causam diuortij edidit, & ipsa est locuples, vir autem pauper: apud matrem soboles est alenda. Denique debet proles educari apud parentem innocentem, rei quidem expensis.

SECTIO

ES
TR
TO

CAPVT XI.

De duobus aliis Diuortij causis, scilicet inductione ad peccatum, ac sauvitiae.

¹⁴⁶
Inductio ad peccandum

Onus aliud crimen à fornicatione carnali, causa diuortij non licet coniugibus diuorti, non; non pertrahat alterum ad autem gravissima peccandum. Vnde quantumvis coniux, alias grauissimis sceleribus deditus sit, & incorrigibilis, dummodo coniugem alterum ad delinquentem non inducat, minime ei licet diuorti, & hæresim) ium gerere. Proptereà tertiam diuortij cauclera consam allignauit Cap. 9. quando coniux à coniuge iugum, si ad peccandum inducitur, & est timor spiritualis alter alterius ruinae. Quia iure naturali, & diuino cuique rum non in licet tam corporis, quam animæ periculum ducat.

¹⁴⁷
Speciatim suæ vxoris, vel domi admittat viros parum pudicos, qui absente marito illam sollicitent: & ad delinquendum

admonitus vir non corrigitur. Item si alter habitate nolit, nisi alter latrocinium exerceat, coniugis inductiones, vel si ad posterioram venerem inducere satagat, vel si alimenta ministret ex rebus furto ablatis, sciente scemina. Henr. lib. 11. cap. 17. num. 7. Nauar. cap. 22. num. 22. Filliuc. tractat. 10. num. 400.